

ANALISI TÈCNICO-ECONÒMICA DE L'AGRICULTURA
I PERSPECTIVES DE FUTUR EN AQUESTES CONTRADES

PONENTS

RAMON LLUÍS LLETJÓS
ANNA JACAS

ÍNDIX

1. SITUACIÓ ACTUAL DELS SUBSECTORS AGRÍCOLA, RAMADER I FORESTAL, EN EL CONJUNT DE L'ÀMBIT DE LES CONTRADES DE PARLA CATALANA, I COMPARACIÓ AMB EL CONTEXT CORRESPONENT.

Introducció.

- 1.1. Estructura de la producció agrícola ramadera i forestal.
 - 1.1.1. Catalunya
 - 1.1.2. País Valencià
 - 1.1.3. Balears
- 1.2. Els sistemes agrícoles, ramaders i forestals.
 - 1.2.1. Catalunya
 - 1.2.2. País Valencià
 - 1.2.3. Balears

2. EL PROCÉS EVOLUTIU EN ELS SUBSECTORS AGRÍCOLA, RAMADER I FORESTAL. SUPERFÍCIES I CENSOS, PRODUCCIONS I MACROMAGNITUDS.

Introducció

- 2.1. Catalunya
- 2.2. País Valencià
- 2.3. Balears

3. PROCESSOS D'INNOVACIÓ TECNOLÒGICA DINS D'AQUESTA EVOLUCIÓ.

Introducció

- 3.1. Característiques generals del procés d'innovació.
- 3.2. El procés de la innovació i difusió en el conjunt dels àmbits de Catalunya, País Valencià, Balears.

4. INTERACCIÓ DAVANT L'INGRÉS A LA CEE. PROBLEMES PLANTEJATS, EL PROCÉS D'ADAPTACIÓ, ELS EFECTES D'ADHESIÓ I PERSPECTIVES DE FUTUR.

Introducció

- 4.1. L'Europa verda de deu a dotze. Els problemes plantejats per l'ampliació de la CEE.
- 4.2. L'Europa verda de deu a dotze. El procés d'adaptació.
- 4.3. Efectes de l'adhesió i perspectives de futur.

5. LA POLÍTICA AGRARIA COMUNA: 1988-1992. IMPACTE SECTORIAL D'AQUESTA REFORMA DINS DEL CONTEXT COMUNITARI I DE L'ESTAT ESPANYOL.

Introducció

- 5.1. La política agrària comuna: 1988-1992.
- 5.2. Traducció sectorial de la reforma de la PAC. Punts forts i febles del sector agrari espanyol. Concreció a Catalunya, País Valencià i Balears.

BIBLIOGRAFIA.

1.

SITUACIÓ ACTUAL DELS SUBSECTORS: *AGRICOLA, RAMADER I FORESTAL*, EN EL
CONJUNT DE L'AMBIT DE LES CONTRADES DE PARLA CATALANA, I COMPARACIÓ AMB
EL CONTEXT CORRESPONENT

INTRODUCCIÓ

En la primera part d'aquesta Ponència, es fa una anàlisi sobre la Situació Actual dels Subsectors Agrícola, Ramader i Forestal en el conjunt de les contrades de parla catalana, amb la qual pretenem enquadrar quins són els moments presents del Sector Primari en els diferents indrets dels Països catalans, quin és el pes específic que els diferents subsectors representen en el conjunt global i quina representació en constitueix tot això en el marc de l'Estat Espanyol.

El desenvolupament d'aquest apartat s'estructura en dos capítols: l'un refereix l'Estructura de la Producció Agrícola i Ramadera en aspectes genèrics referents a les grans macromagnituds que integren o caracteritzen el Sector Primari en cadascuna de les contrades de parla catalana, i un segon aspecte que concep una anàlisi més detallada dels Sistemes Agraris i arriba a una concreció més acurada de les orientacions productives que més caracteritzen cada subsector dins de cada contrada.

Hem intentat de defugir, al màxim que ens fos possible, les xifres sobre superfícies, produccions, percentatges, etc. que sempre són enfarfegadores i tedioses; no obstant això, aquest aspecte no es pot obviar en la seva totalitat, per quant sempre ens hem de referir a uns certs elements numèrics per tal de constatar nivells d'importància absoluta i relativa dels conceptes que cal tenir en compte en el coneixement global d'un determinat subsector.

Igualment cal assenyalar que en aquest primer apartat hem donat una importància prioritària a les contrades de Catalunya, sobretot, i País Valencià, una mica menys. Fem solament referències molt de passada de les altres contrades de parla catalana, per manca de dades suficients que ens permetessin fer una anàlisi més exhaustiva; concretament en aquest darrer aspecte parlarem solament de les Balears.

1.1.

ESTRUCTURA DE LA PRODUCCIÓ AGRÍCOLA, RAMADERA I FORESTAL

1.1.1. CATALUNYA

Catalunya és un país relativament petit; la superfície útil no supera en molt el milió d'hectàrees. Les pastures es limiten a pocs milers d'hectàrees en les zones de muntanya, sobretot al Pirineu; el regadiu ocupa aproximadament 1/4 part de la superfície, el sistema de reg és vell, les possibilitats d'expansió per reg tradicional són escasses.

La varietat geogràfica i climatològica del país permet una gran diversificació de la producció. No obstant això, avui, una part important de la producció agrària es concentra en un conjunt de pocs productes. El primer grup per ordre d'importància és, sens dubte, la carn i el bestiar (47%), el segon grup és la fruita i cítrics (15%) i immediatament després els productes d'horta i els tubercles (11%). La ramaderia considerada en el seu conjunt suposa més del 58% de la PFA. A més dels grups citats, s'ha de recordar que el vi i l'oli tenen una particular importància en determinades zones.

Quant al tema forestal, val a dir que una mica més de la meitat de l'espai català és terra forestal coberta en part -1,2 milions d'hectàrees- per la vegetació arbòria. És a dir, la boscositat real assoleix el 36%, essent la boscositat potencial -1,8 milions d'hectàrees- el 56% de la superfície geogràfica total.

En tot cas, comparant la participació de cada producte en la PFA a Catalunya amb el seu equivalent de l'Estat Espanyol, veiem que l'agricultura catalana apareix com relativament especialitzada en productes ramaders i fruita. Aquesta és una especialització que podríem anomenar global. Un tema diferent és el de l'especialització de les explotacions. Hi ha una relació entre ambdues, però és complexa i certament difícil de quantificar.

és important resaltar el caràcter econòmic de l'orientació ramadera catalana. Fins l'any 1975 no superava el 50% de la PFA, però en un període relativament curt es pot dir que la ramaderia s'ha convertit en element estratègic de l'activitat agrària catalana. Al mateix temps, s'ha transformat en un complement indispensable de la renda generada per a la producció agrícola, (quadre núm 1, gràfic núm 1).

Quant a l'estructura general dels inputs i la despesa agregada, la despesa agrària catalana igual que la de l'agricultura de la resta de l'Estat, ha continuat la tendència expansiva que ve determinada tant pel ràpid increment dels preus pagats com pel creixent hàbit de consum dels inputs externs a l'empresa. Però aquesta característica de dependre cada vegada més dels proveïdors agroindustrials és cada dia més forta a Catalunya pel pes preponderant de la producció ramadera. En tot cas la despesa externa agrària s'ha transformat en una part preponderant de la producció final.

En definitiva, tenim un sistema productiu que, si bé és altament rendible, és molt sensible a la variació de certs preus de factors de producció, fins al punt que es podria anomenar estratègicament dèbil.

QUADRE-1

Importància dels subsectors agrícola i ramader
en la Producció Final Agrària de Catalunya.

Comparació amb Espanya.

Any 1984

	Aportació a la PFA Subs. Agrícola			Aportació a la PFA Subs. Ramader			PFA Milions Ptes.	% sobre Total Cat..
	Milions Ptes.	% / Cat.	% / PFA	Milions Ptes.	% / Cat.	% / PFA		
Barcelona	36604	28.2	43.2	46375	23.0	54.7	84786	25.0
Girona	12073	9.3	17.9	51798	26.6	76.8	67432	19.9
Lleida	55673	42.9	46.4	61547	30.5	53.3	120008	35.4
Tarragona	25384	19.6	36.9	42187	20.9	61.3	68787	20.3
Catalunya*	127600	100	37.6	201907	100	59.6	339014	100
Espanya	1428000		56.4	970300		38.4	2529955	
% Cat./ Espanya			8.9			20.8		13.4

*: Les sumes de les demarcacions no corresponen amb el total de Catalunya degut a la reutilització entre provincies.

Font: DARP, La Renda Agrària a Catalunya, macromagnituds 1984-85.

MAPA, Cuentas del Sector Agrario, núm. 10.

QUADRE-2

Superfície Agrícola Útil (SAU*) a les contrades
de parla catalana. Comparació amb Espanya.

Any 1984

	Milers Hes.	% / Sup. Total	% / SAU Espanya
Catalunya SAU S. Total	1284.1 3193.2	40.2	5.70
I. Balears SAU S. Total	234.8 494.2	47.5	1.04
C. Valenciana SAU S. Total	827.5 2326.0	35.6	3.70
Espanya SAU S. Total	22585.1 50476.6	44.7	100.00

*: SAU = Terres de cultiu + Prats i pastius
- Guarets i terres no ocupades.

Font: MAPA, Anuario de Estadística Agraria 1984.

1.1.2. PAÍS VALENCIA

La Valenciana és una de les comunitats de l'Estat Espanyol amb una utilització del sòl agrícola més diversificada i amb un més gran percentatge de superfície dedicada als conreus llenyosos, que incrementen llur extensió constantment en detriment de la majoria dels cultius herbàcis, ja que, a més d'una agricultura altament tecnificada en les seves produccions, és una de les més dinàmiques dins tot l'Estat.

La superfície agrícola útil de la Comunitat Valenciana representa únicament el 36% de la seva superfície geogràfica (quadre núm 2), encara que si es té en compte l'extensió de les terres de cultiu que no s'ocupen, aquest percentatge ascendeix al 42,1%. Aquest percentatge és bastant inferior al que va estar vigent durant l'època de l'agricultura tradicional dels anys 50, en la qual la superfície agrícola útil d'aquesta Comunitat equivalia, pràcticament, a la meitat de la seva àrea total.

Aquesta menor superfície agrícola útil de l'actualitat és motivada pels aspectes següents: ampliació del terreny forestal, amb una extensió quasi equivalent a la de totes les terres de cultiu, encara que solament un terç d'aquesta superfície sigui de mont de fusta aprofitable. Increment de l'erm i sobretot del terreny improductiu i de la superfície no agrícola (àrees industrials i urbanes, carreteres, autopistes, etc.).

No obstant això, la menor extensió de terres de conreu -165.000 ha menys que els anys 50- s'ha vist, en part, compensada per l'ampliació dels regadius, 78.000 ha més que el 1955. Aquesta ampliació de les àrees regades ha fet que la proporció de les terres regades en el total de les terres de cultiu passés del 24,26% de l'any 1955 al 36,92% de l'actualitat, percentatge que és, amb gran diferència, el més alt de tot l'Estat Espanyol.

L'expansió del regadiu, combinada amb una orientació productiva predominantment de cultius llenyosos per a l'exportació, explica els resultats econòmics superiors de l'agricultura de la Comunitat Valenciana en relació amb altres de similars condicions naturals.

En el Subsector Ramader, la importància de la Comunitat Valenciana és bastant escassa, solament el 16,6% de la PFA, quan la mitjana de tot l'Estat Espanyol és del 40,4% (gràfic núm 1). Per províncies, la importància ramadera és més gran a Castelló amb el 24,3% de la PFA, mínima a Alacant amb el 8,9% mentre que València ofereix la mitjana territorial. És evident que les benignes condicions tèrmiques de què gaudeix aquesta Comunitat, complementades amb el regadiu, són factors decisius per a l'orientació hortofructícola; l'aridesa limita extraordinàriament les pastures, mentre que els farratges no són els cultius més rendibles per als regadius valencians.

Igual que a Catalunya, la despesa agrària ha continuat amb la seva tendència expansiva, que és determinada tant pel ràpid increment dels preus pagats, com pel creixent hàbit de consum dels inputs externs a l'empresa.

1.1.3. BALEARS

Les activitats agràries de les illes Balears s'han vist sotmeses, els darrers decennis, a un progressiu declivi que les ha portades, segons el cens de població, a ocupar solament el 8,87% del total de la població activa i a tenir un Producte Interior Brut que solament presenta el 4,24% del de les Balears. Per contra, ha estat constant el creixement del sector terciari, lligat bàsicament al desenvolupament del fenomen turístic de les illes. L'agricultura, enfront d'això, ha reaccionat de dues maneres:

a. Amb una adaptació al medi turístic i al creixement urbà, fet que solament es dona en petits sectors i que ha donat lloc a una introducció de noves tècniques i cultius.

b. Amb una regressió amb una tendència a l'abandonament i a la desaparició dels cultius en aquelles utilitzacions del sòl de debilitada capacitat de resistència, tal com s'esdevé amb les terres de secà, que en el cas de les Balears ocupen més del 90% de les terres cultivades.

D'altra banda, la possible sortida de la producció agrària per a una indústria agroalimentària és inexistent a les Balears -excepte Menorca-, i per això podem parlar d'una agricultura de les illes en una fase de regressió com a resultat d'un procés de canvi en adaptar-se l'economia de les illes a la societat turística.

De tot això esmentat, podem deduir que les illes Balears presenten una estructura agrària molt desigual a nivell espacial, resultat no solament dels condicionaments físics i/o econòmics, sinó també de la més gran o més petita capacitat de resistència enfront del fenomen turístic.

El concepte d'estructura agrària, que engloba els factors de producció, terra, treball i capital, presenta a les illes una diferenciació segons sigui la intensitat en llur combinació. Ací ens referirem exclusivament al factor terra, i dins ell analitzarem, d'una part, la utilització del sòl, i d'una altra, les explotacions agràries amb llurs característiques quant al nombre, dimensió mitjana i intervals de mides, així com al règim de tinença, la qual cosa serà detallada en la Ponència sobre Estructura Agrària.

Bàsicament podem parlar de:

a. Sistema d'agricultura mediterrània de secà, avui en una regressió progressiva que és definida per la presència individual o combinada de cereals i arbres. Ocupa àmplies comarques com la del Pla de Mallorca i les illes Eivissa i Formentera.

b. Sistema de ramaderia amb cultius farratgers que presenta les varietats de farratges de regadiu a les hortes de Campos i Llevant de Palma-Pla de Sant Jordi, i les de secà, com succeeix en el cas de Menorca.

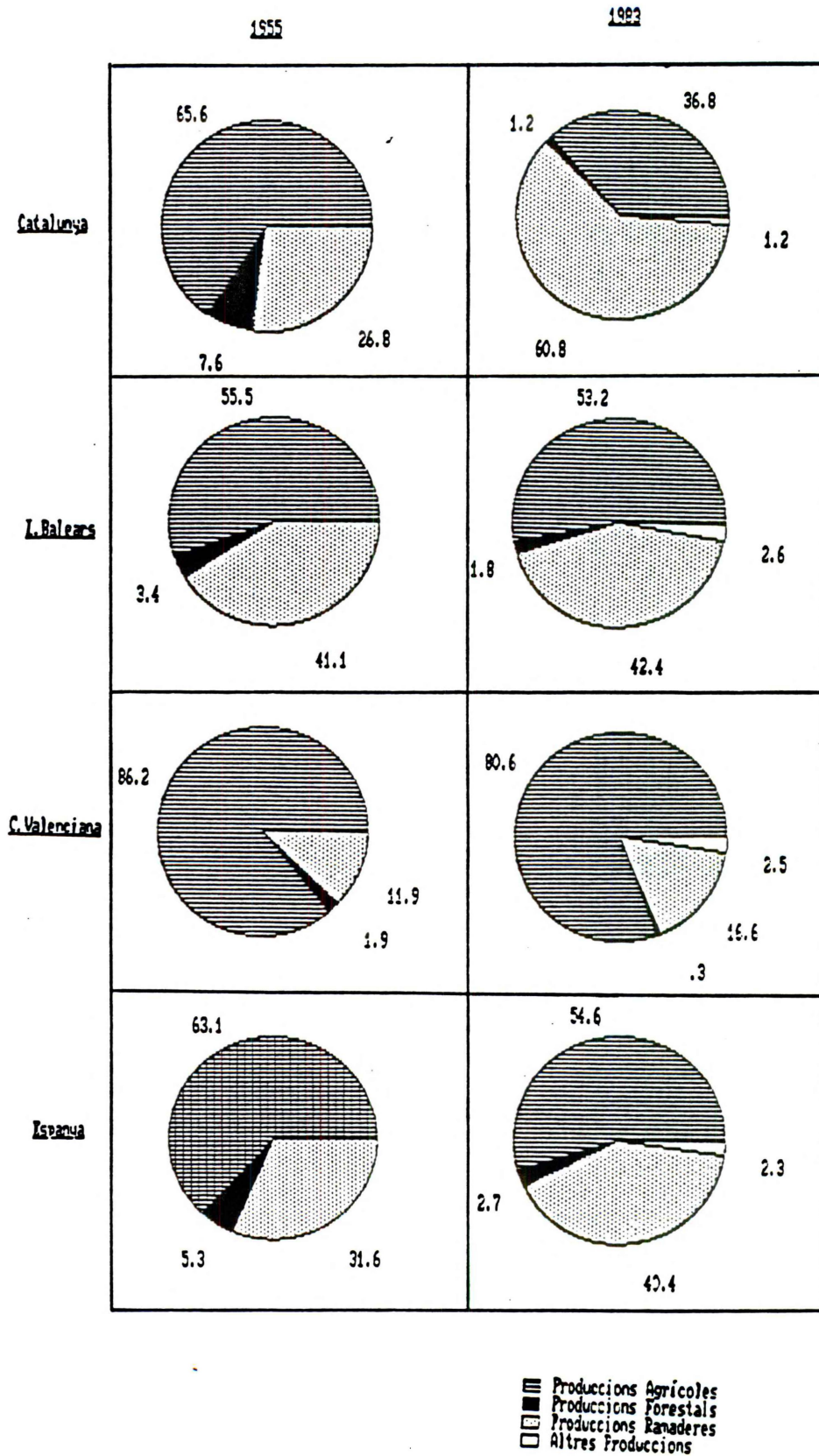
c. Sistema forestal que basa la seva vegetació potencial, principalment, en dues grans associacions vegetals, la del *Quercetum ilicium* i la de l'*Olea ceratonia*. Totes dues tenen representació a les illes, si bé part del territori cobert en altres èpoques per vegetació potencial ha passat a terrenys agrícoles o pinassa i finalment a carritjar com a darrera etapa de la clisèrie.

d. Sistema d'agricultura d'horticultura, molt intensiva i en increment, lligada a la demanda de la seva producció per al consum urbà i turístic.

e. Sistema d'agricultura de subsistència en fase de desaparició i que comprèn terres de cultiu abandonades i/o ramaderia extensiva. És el cas de la Serra de Tramuntana, on en general solament hom practica una agricultura marginal (gràfic núm 1).

Gràfic 1

Composició de la PFA en % al 1955 i al 1983
a les contrades de parla catalana i Espanya

Font: Dades recollides de "Las Cuentas del Sector Agrario", MAPA.

1.2.

ELS SECTORS AGRÍCOLES, RAMADERS I FORESTALS

1.2.1. CATALUNYA

L'activitat agrària està sotmesa a la influència de l'entorn, del clima, de la geografia. El sector agrari català adquireix característiques pròpies segons la zona o la comarca en què es practica l'activitat agrària. No és cap descobriment afirmar que Catalunya és un país de clima i aspecte variable, però tampoc hom no pot considerar per això el sector agrari un conjunt d'agricultures o sistemes agrícoles diferents i diferenciats. No ens correspon fer ací una descripció geogràfica precisa de cadascuna de les zones, ni pretenem d'ésser exhaustius, però sí que és convenient aproximar-nos al coneixement de les dades bàsiques de l'agricultura catalana en la seva diversitat.

Podem parlar de tres sistemes agraris bàsics: el sistema agrícola mediterrani (litoral català des del Maresme fins al Delta de l'Ebre, i les comarques interiors del sud del país); el sistema cerealista (regió central de Catalunya, la Depressió Central Catalana i comarques adjacents); el sistema farratger-ramader (la meitat nord de Catalunya, incloent una sèrie de comarques caracteritzades generalment per un clima més humit, i un increment del pes de la ramaderia lligada a la terra). És clar que aquesta és una sistemàtica basada essencialment en criteris agraris, útil únicament per a agrupar les agricultures comarcals segons alguns de llurs punts comuns.

Lligat amb l'anterior però separat del món agrari estrictament considerat, cal tenir en compte el sistema forestal sovint oblidat en qualsevulla anàlisi de l'activitat productiva, però no per això menys important, ja que una mica més de la meitat de l'espai català és terreny forestal. Optimitzar la població arbòria és un problema que justifica la intervenció pública en matèria forestal, ja que de les funcions que hom espera d'aquests boscos, l'econòmica, sense ser gens menyspreable com alguns pretenen, no és tampoc l'única, ni tan sols la més important. Els boscos formen part de la identitat d'un país i són indispensables per al manteniment de la seva integritat física i la seva potencialitat productiva, en incidir de manera decisiva en la regulació o conservació de dos recursos naturals bàsics i escassos: aigua i sòl. Alhora, llurs possibilitats recreatives poden donar resposta a una necessitat social real.

Tornant de nou als tres tipus de sistemes agraris bàsics abans comentats, cal assenyalar que dins el sistema mediterrani es desenvolupen essencialment dos tipus de cultius: els llenyosos i els d'horta. Significa la part més important de la superfície cultivada i ocupa prop del 43% de la població activa agrària, reflectint així un tipus de cultiu relativament més intensiu en treball (sobretot els hortícoles). No obstant això, a les comarques incloses en aquest sistema es produeix prop del 28% de la producció ramadera, fet que referma el concepte d'orientació agrícola-ramadera que ha estat definit abans.

El sistema cerealista manifesta una menor intensitat de treball i una més gran complementaritat amb la producció ramadera; dins aquest grup és important distingir les comarques amb predomini de cereals de les altres. Aquest grup presenta una intensitat de treball molt baixa,

ocupant un 15% de la superfície i solament un 8% de la població activa. De tota manera, la producció solament arriba al 12% del total. El pes de la ramaderia és, fins i tot, més gran que la producció agrícola. L'altre grup de comarques és aquell on es combinen amb una més gran intensitat cereals amb conreus llenyosos i la superfície amb herba. Ací, la intensitat de treball augmenta i la proporció de producció agrícola és considerable, assenyalant un nivell de productivitat notablement superior.

El sistema farratger-ramader ha de dividir-se necessàriament en els dos grups tradicionals de ramaderia lligada a la terra i ramaderia no lligada a la terra.

El tipus de ramaderia extensiva aporta a la producció agrària catalana un 11%, i un 15% de la producció ramadera. El grup de ramaderia intensiva aporta, en canvi, un 22% a la producció total i un 27% a la ramadera.

En el subsector forestal, les associacions vegetals, en general bastant alterades per l'acció de l'home i altres agents al llarg del temps, ofereixen una gran diversitat que va des del típic mont mediterrani a l'alta muntanya de tipus alpi i subalpi. El 70% de la superfície forestal arbrada és ocupada per coníferes, essent el *Pinus halepensis* l'arbre més estès, seguit del *Pinus Sylvestris*, *Pinus nigra* i *Pinus uncinata*. Entre els planifolis, que ocupen el 30% restant, és el *Quercus ilex* l'espècie més representada.

Per a completar aquesta descripció, cal fer una breu referència a la distribució del consum d'inputs per tal de veure algunes diferències relacionades amb les despeses de producció. En primer lloc, cal reflectir que cada zona consumeix els inputs relacionats amb el tipus principal de cultiu; en segon lloc, que les zones més productives, aparentment, han de ser aquelles que aporten una més gran proporció de producte amb un mínim d'utilització d'inputs (considerada la capacitat tècnica i els rendiments unitaris).

Així, la zona mediterrània (especialment de predomini hortícola) és, segons el criteri exposat, la de més producció neta (és també la que té el preu del sòl més elevat); li segueix, quasi al mateix nivell, la zona cerealista amb combinació de cultius llenyosos i herba, i la zona de ramaderia intensiva. La comparació amb l'ús de la terra ens confirmaria les mateixes orientacions; no, en canvi, la proporció de població activa en cada zona.

1.2.2. PAÍS VALENCIÀ

La distribució dels conreus varia en funció de l'aigua. Al regadiu, els dominants són els cítrics, que suposen la major part de la citricultura de tot l'Estat Espanyol, i dins els cítrics especialment el taronger en les seves múltiples varietats. L'expansió del conreu no s'ha vist aturada, malgrat les difícils condicions comercials derivades de la no integració en l'àrea de consum de la Comunitat Econòmica Europea, encara que s'ha alentit els darrers deu anys. Les comarques citrícoles per excel·lència són: la Plana Alta i Baixa, la Ribera Alta i la Safor, on el conreu ocupa pràcticament la totalitat de la superfície agrícola de regadiu; ara bé, l'expansió ha atès també la mateixa Horta i les comarques del Baix Maestrat -amb una especialització notable, els planters- i les limítrofes de secà com el Camp de Túria.

La segona àrea citrícola, de característiques diferents, és la del Baix Segura, amb l'especialització llimonera, veritable continuació física, humana i econòmica de l'horta murciana.

El segon conreu de regadiu, històricament fonamental, és l'arròs, en el qual el País Valencià ocupa un lloc de primer ordre en el context espanyol; fins els anys 30 constituí, juntament amb els cítrics, el conreu determinant de l'economia de bona part del País Valencià; possiblement de la seva totalitat, a excepció de les comarques més meridionals. Avui l'arrosar retrocedeix constantment i queda enclavat en les comarques originals de la Ribera Baixa i uns fragments dispersos a la Marina -Pego-, Castelló i l'Horta Sud; malgrat això constitueix un element cabdal en la composició del producte agrícola valencià. Les possibilitats de reconversió són mínimes tant per l'estructura de la propietat com per les qualitats dels sòls.

Els productes hortícoles primerencs són la tercera partida en importància amb tendència a l'expansió de l'agricultura de regadiu; juntament amb la tradicional Horta de València, d'agricultura intensiva i qualificada, vinculada al mercat de consum immediat de la ciutat però també al comerç internacional cap a Europa, durant els anys 60, apareix una agricultura itinerària i marcadament capitalista en les seves formes, muntada sobre el conreu del tomàquet primerenc a Alacant i la comarca del Vinalopó.

Dins el secà, els conreus bàsics són arboris: garrofer, olivera, ametller, tradicionalment i amb una certa especialització comarcal i sempre dins els límits que assenyalava la climatologia i el relleu. De tots tres, només el tercer, l'ametller, coneix una forta expansió els darrers anys, saltant la localització tradicional a la Marina Meridional i Septentrional i les vores costaneres del Maestrat i la Plana. Els arbres fruiters de secà, en certes comarques, van adquirint una importància creixent: pomeres, presseguers a la Vall de Cofrents, a l'Alcoià, la Vall d'Albaida, la Costera, per obra d'inversions que molt sovint no són originàries de la terra. La vinya constitueix el paisatge de més d'una comarca; per a vi, a la Plana d'Utiel, els Serrans, la Foia de Bunyol, l'Alt Maestrat, el Vinalopó. Garrofers i oliveres perden lloc

tant pel que fa a extensió del conreu com al valor econòmic de les produccions.

Cereals i farratges, al secà, queden circumscrits a unes poques zones dins les comarques més muntanyenques: els Ports, l'Alt Millars, l'Alcoià.

Quant al Subsector Ramader, el dèficit del País Valencià arrenca, sobretot, de les adverses condicions físico-climàtiques del país; la pobresa del sòl i la migradesa quasi general de la pluviometria en són les dues causes explicatives més destacables. Només el bestiar oví té encara un cert relleu malgrat la decadència de la transhumància ibèrica, a què estava connectat el País Valencià. La cabra i l'ovella es reparteixen els migrats pasturatges de la muntanya mitjana i alta, una mica per tot el país. El bestiar boví té una importància relativa a les comarques altes de Castelló i adquireix nivells significatius l'estabulat a les plantes litorals molt vinculades al consum de les grans ciutats. El porcí i l'aviram han estat objecte d'un procés d'industrialització notable els últims anys, sense atènyer però el grau d'especialització d'altres indrets dels Països Catalans, malgrat les excepcions.

Del Subsector Forestal val a dir que la seva extensió és molt escassa i de poca representació en la Comunitat Valenciana. La P.F. Forestal solament representa el 0,3% de la P.F.A. o un 0,01% de Producte Regional Brut.

1.2.3. BALEARS

Del Subsector Agrícola hem de dir que les terres de secà ocupen unes 240.000 ha; representen el sistema de cultiu dominant de les illes Balears, essent la manifestació bàsica del seu paisatge agrari. Pràcticament hi predominen els cultius d'espècies herbàcies i llenyoses, ja sigui en monocultiu o associat. Aquesta darrera és predominant a les illes de Mallorca i Eivissa-Formentera, mentre que una cerealicultura individual és la constant a l'illa de Menorca.

Al secà, predominen els cultius llenyosos enfront dels herbacis, que en conjunt constitueixen quasi el 80% de la terra cultivada. Dins els herbacis destaquen els cereals i, dins els llenyosos, l'ametller. Quant a conreus herbacis, cal assenyalar les combinacions de cereals i lleguminoses amb la finalitat de llur utilització com a farratges o com a gra. En cultius llenyosos destaca, com ja hem dit abans, l'ametller, que es concentra en més del 90% a l'illa de Mallorca, on la seva presència és molt important a les comarques del sud i sud-est, més matitsada a la del Pla i nul·la a la Serra de Tramuntana. Quant a la resta de conreus llenyosos de secà, cal assenyalar el garrofer i l'olivera com a més importants, seguits a distància per la figuera. La resta té escassa importància, a excepció de l'albercoquer, localitzat als voltants de Porreres, el producte sec del qual és base d'una peculiar exportació en forma d'orellanes. Finalment, la vinya ocupa menys de 3.000 ha als enclavaments de Binissalem i del sector de Manacor-Felanitx-Porreres.

En regadiu, les terres ofereixen una certa resistència a l'abandonament a causa de llur rendibilitat. Hi dominen els conreus herbacis enfront dels llenyosos. Dins els cultius herbacis sobresurten, per l'extensió, les terres dedicades a cultius farratgers, que representen quasi el 40%, amb expansió lligada a la ramaderia, bàsicament vaquina. Als cultius farratgers segueixen les hortalisses, i els tubercles (patates). Finalment, els conreus llenyosos, estan actualment en fase d'expansió si bé llur importància actual és escassa. Bàsicament es tracta de cítrics i fruiters diversos (presseguers, pomeres i perers).

Dins el Subsector Ramader, cal fer menció de les ramaderies de Mallorca i Menorca quasi exclusivament, per tal com la resta de les illes és poc important. Quant a Mallorca, val a dir que tot i la greu crisi soferta els darrers anys, continua tenint-hi importància i pot, no solament sobreviure, sinó àdhuc tenir al·licient econòmic, sempre que es compleixin dues condicions indispensables: millora genètica i millora sanitària. Totes dues, alhora que milloren la rendibilitat de la pròpia explotació, garanteixen una sortida als mercats continentals necessitats des de fa molts anys d'animals sans i de qualitat.

Quant a Menorca, el nombre d'explotacions dedicades a bestiar vaquí és de 803, amb un percentatge important de caps/explotació. El nombre de caps s'ha incrementat, la qual cosa fa que llur nombre per explotació sigui de prop de 28. Les restants espècies ramaderes representen percentatges menors: oví (5,6%), cabrum (17,9%) i porcí (13,2%), en comparació amb el

vaquí que és el 34,5% del total de la ramaderia insular. L'aviram té també escassa importància a Menorca.

Finalment, i en el Subsector Forestal, direm que el bosc mediterrani a les Balears té una baixa rendibilitat econòmica com a element productor de llenya. En canvi, el seu interès com a element fornidor del paisatge, protector del sòl, regulador de la riquesa hídrica, filtre oxigenador de l'atmosfera o reducte cultural, com a alberg i suport d'espècies animals i vegetals de gran valor per llur raresa o perill d'extinció, és incalculable. S'ha d'afegir a tot això la seva funció productora de serveis, com pot ser la caça, el recreatiu en forma de parcs o àrees de descans i esbarjo, o l'educatiu.

2.

EL PROCÉS EVOLUTIU EN ELS SUBSECTORS *AGRÍCOLA, RAMADER I FORESTAL*
SUPERFÍCIES I CENSOS, PRODUCCIONS I MACROMAGNITUDS

INTRODUCCIÓ

El present capítol de la Ponència pretén de fer una anàlisi de quin ha estat el procés evolutiu que han experimentat els diferents Subsectors Agrícola, Ramader i Forestal, en el conjunt de les tres contrades de parla catalana que han estat analitzades en aquest document: Catalunya, País Valencià i Balears.

Del seu contingut, que tot seguit passem a descriure de forma individual per a cadascuna de les contrades, cal fer-ne les matissacions i els comentaris següents:

a. En primer lloc hem escollit un període de temps més llarg que l'inicialment proposat (1977-1987), perquè hem cregut que això ens pot permetre de fer una anàlisi més detallada dels fenòmens que s'han anat produint en el temps, i que ens han conduït a la situació que ens trobem en el dia d'avui i que no és altra que la descrita en el capítol anterior. L'espai de temps considerat parteix, en la major part de les anàlisis, de l'any 1955, però en alguns casos molt concrets i particulars han estat elegits períodes més llargs per motius d'una millor comprensió del fet.

b. En tots els àmbits territorials descrits, s'ha considerat una primera part referent a l'evolució pròpia i estricta de superfícies i produccions en els Subsectors Agrícola, Ramader i Forestal; i una segona part més de tipus econòmic i en la qual es reflecteixen les variacions de les diferents macromagnituds que caracteritzen els sectors agrari i forestal, i que ens permeten de conèixer i comparar llur importància des d'un punt de vista estrictament financer. En molts dels casos, el període primer no coincideix amb el segon, cas concret de Catalunya, perquè s'ha volgut fer una valoració més exhaustiva d'aquestes variacions ja que es disposava d'una més gran quantitat de dades. En la resta de comunitats, el tractament ha estat menys exhaustiu i s'ha partit, per tant, de dades més generals, encara que al País Valencià l'anàlisi ha estat bastant aprofundida.

c. En molts dels casos els Subsectors analitzats solament han estat l'Agrícola i el Ramader, perquè del Forestal hom no disposava de dades massa concretes i per tant el seu estudi ha hagut de ser una mica més superficial. Bàsicament ens referim a superfícies ocupades per les diferents espècies, així com nivells de producció i preus percebuts.

2.1. CATALUNYA

La proverbial laboriositat del pagès i ramader català apareix quasi sempre confirmada quan s'analitzen els esforços personals al llarg de la història de l'agricultura catalana. La tenacitat, els coneixements, la seva més gran receptivitat per a adoptar les innovacions, han aconseguit de situar la seva agricultura en els primers llocs de l'Estat Espanyol, per quantia del seu Valor Afegit Brut, però molt especialment, per la seva productivitat.

Aquesta ha estat la característica que ha presidit el procés evolutiu de l'agricultura a Catalunya des de l'any 1940, és a dir, des de la finalització de la guerra civil, i que ens ha conduït a una situació com l'actual on la influència benèfica en el conjunt de l'Estat Espanyol s'exerceix per tres motius principals: per l'exemple que ofereix a la resta de regions de l'Estat amb similars condicions naturals, en primer lloc; en segon lloc, pel que representa per a la innovació agrària en tot l'Estat Espanyol (nous mètodes i productes) que en la immensa majoria entren per Catalunya, i, en tercer lloc, perquè l'agricultura catalana ha contribuït com cap altra a millorar la dieta alimentària de tots els espanyols, amb els seus productes, com els següents que es poden considerar bàsics: fruita (pomes, peres, préssecs, nectarines, etc.); carns (especialment de les espècies amb preus més assequibles per al consumidor, carn de porc i d'aviram) i els ous.

L'anàlisi que a continuació s'exposa tracta de donar una visió globalitzada de com s'ha produït aquest procés evolutiu a Catalunya, quins són els elements que hi han intervingut i sota quins condicionants s'han mogut els diferents factors responsables del canvi.

1. En primer lloc podríem parlar d'un descens de 65.000 ha en l'extensió ocupada pels prats i pastures i un increment de 70.000 ha de terreny forestal, així com de 60.000 ha d'altres superfícies (ocupació de terres a les construccions residencials, industrials, carreteres, autopistes, etc.). També es pot constatar, al llarg dels últims anys, la superfície guanyada per als regadius, que ascendeix a 34.000 ha.

2. Pel que fa a l'evolució de la distribució de les superfícies cultivades pels grans grups de cultius, el seu procés ha estat el següent:

a. Fort increment de la superfície destinada a cereals, que ha passat d'ocupar un 28,7% de les terres cultivades el 1941 al 36,3% el 1985.

b. Contracció de la superfície dedicada a les lleguminoses, que han vist reduïdes llurs terres a menys d'1/3 de la que disposaven als anys 40, en passar de 32.000 ha a 10.000 ha el 1985.

c. Menor extensió destinada al cultiu de patates, que ha passat de 53.000 ha el 1941 a solament 20.638 ha el 1985.

d. Increment de l'extensió destinada al cultiu d'hortalisses, que passa de 20.000 a 37.000 ha.

e. Increment de les plantacions de fruiters en 46.000 ha. En termes relatius significa passar d'un 10,2% de les terres cultivades al 15,1%.

f. Fort increment de prats artificials, destacant sobretot l'increment de la userda.

g. La superfície dedicada a altres cultius com el gira-sol, de recent introducció, cacauet, soia, tabac, colza, etc., ha augmentat solament 5.000 ha.

h. Fort descens de la vinya, que ha perdut més de la meitat de les seves terres, ja que en els moments actuals hom en troba censades 103.000 ha, que és solament el 9,6% de les que es cultivaven, mentre que el 1941 amb 240.600 ha, li corresponia el 21,9% del total de la S.A.U.

i. Fort descens de les plantacions d'olivera: de 211.100 ha el 1941, a 130.000 ha el 1985. Expressat en termes relatius significa passar del 19,2% del total de terres cultivades a solament el 12,6%.

Resumint, hom pot dir que la resposta als estímuls provinents del mercat ha estat ràpida a Catalunya per part dels cereals. Tanmateix els rebuigs del mercat en els productes estructuralment excedentaris, com són el vi i l'oli, ha fet que llurs superfícies devaluessin de forma dràstica a Catalunya, fent possible el canvi en les produccions.

3. Dins el Subsector Ramader, podem parlar d'increments importants de producció en porcí, en primer lloc, passant de 8.282 tones el 1941 a 429.734 tones el 1983, la qual cosa significa, en termes relatius respecte a la resta de l'Estat Espanyol, passar del 8,1% al 38,4%. Increment també important, encara que menys, de les produccions de bovins, equins i cabrum, per aquest ordre, que, en termes generals, ha oscil·lat des de l'any 1941 al 1983 de la següent manera: 17,2%-26,4% per als equins; 1,7%-12,7% per als bovins; 5,4%-10,9% per als cabrums. En contraposició hi han hagut davallades importants en els sectors dels conills, de l'oví, i de l'aviram, essent en els primers on aquesta disminució ha estat més manifesta.

4. En relació amb el canvi experimentat en la composició de la PFA, s'ha de partir del fet que la seva determinació es fa per la diferència entre la Producció Total i la Reutilització o valor de totes aquelles partides que són utilitzades en el procés productiu sense transformació prèvia. En resum, es pot dir que, tot i que l'aportació del Subsector Agrícola ha crescut, aquesta és ara considerablement més petita que la del Subsector Ramader, que s'ha més que sextuplicat. En aquesta línia, el percentatge de participació ha passat del 27 al 61% de la PFA en el cas del Subsector Ramader; del 66 al 37% en el cas del Subsector Agrícola, i del 7,6 a l'1% en el Subsector Forestal. Aquest notable canvi experimentat, des del 1955 (Gràfic núm 1), per l'aportació dels dos subsectors majoritaris de la PFA, ha representat, en realitat, una transmissió total dels papers en cedir el Subsector Agrícola la seva primàcia al Subsector Ramader, que ara té un percentatge molt similar al que tenia el Subsector Agrícola el 1955.

5. El detall percentual dels Valors Afegits Bruts al cost dels factors se situava, l'any 1985, en el 9,4%, solament superat per dos percentatges, el 22,9% d'Andalusia i el 10,4% de Castella. No obstant això, convé de recordar que l'extensió d'Andalusia quasi triplicade la Catalunya, i la de Castella-Lleó la supera encara més.

6. L'evolució més recent en la composició de les Macromagnituds de l'Agricultura Catalana, ens detecta que la PFA s'ha mantingut als voltants del 13%, experimentant lleugeres variacions degudes a factors conjunturals de tipus climàtic, de preus de mercat, etc. Aquesta taxa de creixement és molt semblant a la del conjunt de tot l'Estat.

7. Si s'analitza l'evolució a preus constants es pot constatar una certa tendència a un creixement real de la PFA, però amb alts i baixos d'un any a l'altra motivats per factors conjunturals ja esmentats (clima, cotitzacions dels productes, etc.).

8. Igualment, en l'estructura interna de la PFA catalana, l'aportació dels diferents subsectors es manté estable en aquest període (1979-1985) i es nota una certa tendència a la pèrdua de pes del Subsector Ramader en els tres darrers anys, tendència que caldrà veure, en el futur, si és conjuntural o si expresa una variació de l'estructura de la PFA. Aquesta tendència és encara més marcada si es calcula a preus constants, deflectint els índexs de preus percebuts de cada subsector. Per contra, l'aportació del Subsector Agrícola augmenta sobretot els dos últims anys, cosa que ha estat motivada per les favorables condicions meteorològiques. També cal destacar el creixement del Subsector Forestal, a pesar de la seva feble importància econòmica dins el conjunt de la PFA (Gràfic núm 1)..

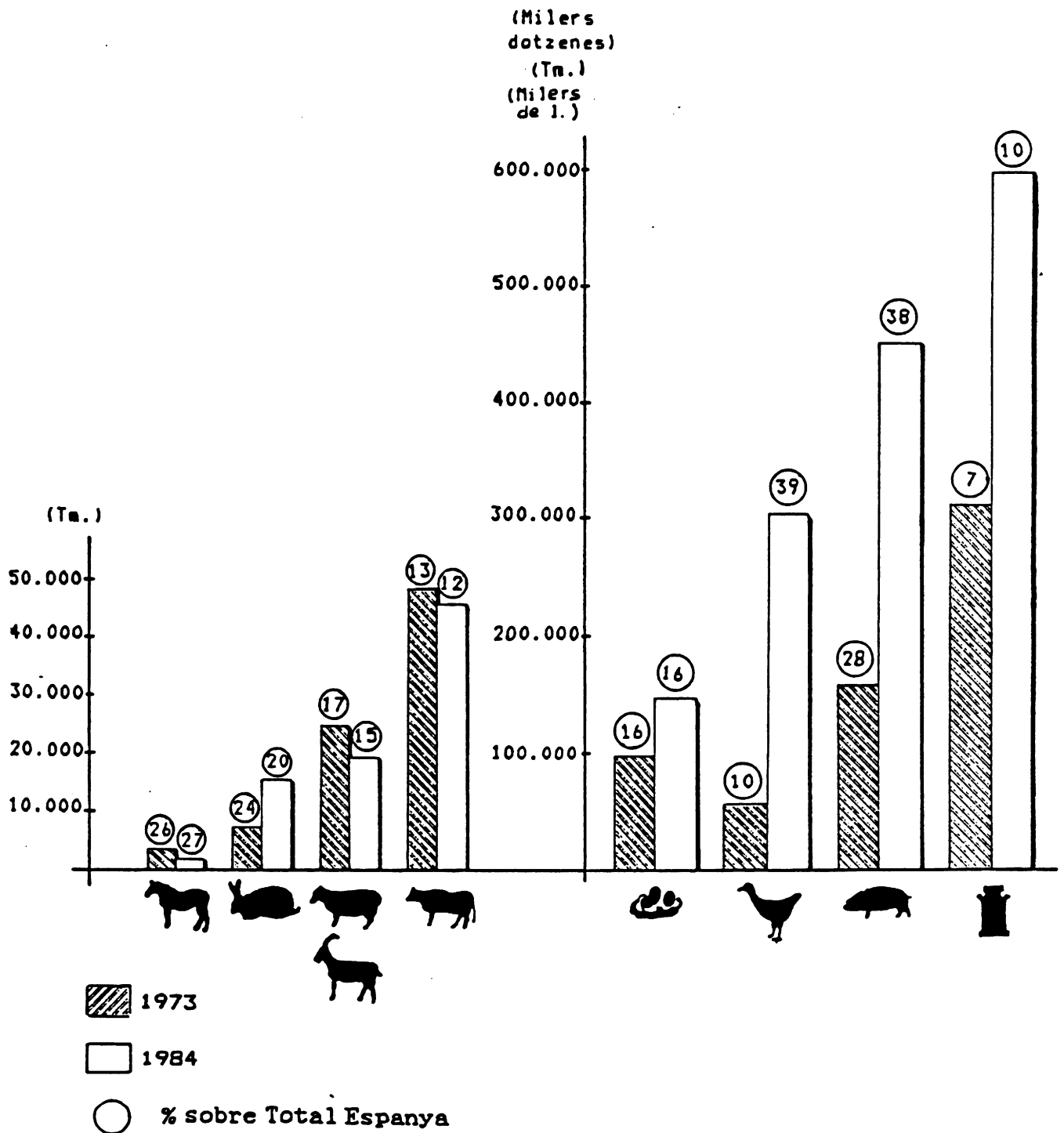
9. En la resta de les principals macromagnituds, també s'ha mantingut estable la participació de Catalunya respecte a l'Estat. Tant en el Valor Afegit Brut al cost dels factors com en la Renda Agrària, el pes català ha estat al voltant del 8-9%.

10. La taxa d'increment, en termes corrents, de les despeses de fora del sector ha estat lleugerament inferior a la de la PFA. Aquesta tendència, més marcada en els dos darrers anys, ha permès un creixement més elevat del Valor Afegit Brut i de la Renda Agrària.

Gràfic 2

Evolució de les Produccions

Ramaderes entre 1973 i 1984 a Catalunya.

Font: Dades recollides dels Anuaris de Estadística Agraria, MAPA.

2.2. PAIS VALENCIA

1. Els cultius que han perdut més extensió de sòl són els Cereals, que ocupaven el 1930 un 22% de la superfície total, que va començar a disminuir lentament fins el 1960, data a partir de la qual el descens es fa més pronunciat. Concretant més, el blat solament ocupava el 1984 un 14,2% de la superfície que ocupava el 1930; l'ordi, que progressa a la major part de les comunitats de l'Estat, ha disminuït, en el període assenyalat, un 32,2%; el blat de moro un 74%, i fins i tot l'arròs, un 47%. En conjunt, els cereals valencians ocupen solament un 5,1% del total de la superfície cultivada, la qual cosa representa el 0,65% del total de l'Estat.

2. Quant a les Lleguminoses, encara que mai no han tingut un pes específic important, llur superfície també ha disminuït, passant a ocupar del 2,4% al 0,3% de la superfície cultivada, del 1930 al 1984. Els Cultius Farratgers, que havien augmentat sensiblement fins el 1960, actualment solament ocupen unes 12.000 ha. Els Cultius Industrials i els Tubercles han tingut també una evolució negativa. Solament el grup de les Hortalisses, dins els Cultius Herbacis, ha registrat una evolució clarament positiva amb un creixement lent fins el 1960 i molt ràpid a partir d'aquesta data; ocupen en l'actualitat un 6,5% del total de la superfície que es dedica a l'Estat Espanyol (Gràfic núm 3), solament superada per Andalusia.

3. Quant a Conreus Llenyosos, solament disminueix l'olivera, que havia mantingut la superfície fins el 1950 però que ha davallat fortament en els darrers anys. La vinya, al contrari, ha mantingut la seva superfície, amb lleugeres oscil·lacions en els últims 40 anys, i representa un 18% de la superfície cultivada.

En relació amb els fruiters, tant Cítrics com No Cítrics, és l'orientació productiva amb una més gran expansió. Els primers passen de representar un 6,2% de la superfície de cultiu el 1930, al 7,9% el 1960 i al 16,9% el 1984, la progressió més ràpida entre tots els cultius, i que manté a la Comunitat Valenciana en el primer lloc que sempre ha ocupat, en aquest aprofitament agrari. Els cítrics valencians són quasi un 70% de totes les plantacions de l'Estat Espanyol.

També els fruiters No Cítrics augmenten llurs plantacions constantment. Una quarta part del total dels fruiters cultivats a l'Estat Espanyol, ho són en aquesta comunitat, i el cultiu de fruiters de tot tipus situa aquest grup en primer lloc entre tots els cultius de la comunitat autònoma.

Els Fruiters de Fruit Sec són els més importants, principalment l'ametller, que ha triplicat la seva plantació entre 1950 i 1984; però també els fruiters de fruit per a consum en fresc han millorat netament llurs posicions.

4. La característica més important que ha presidit l'evolució del Subsector Ramader a la Comunitat Valenciana, és l'increment notable de participació dels censos d'Oví i Porcí, sobretot d'aquest últim, en el

conjunt de l'Estat Espanyol. Aquesta tendència positiva en els darrers 30 anys, unida a la ja important presència del sector productor de pollastres, que també ha experimentat un petit creixement en aquest període de temps, és el que confereix a la ramaderia valenciana el seu caràcter d'intensiva. Aquest fet s'ha produït com a conseqüència de l'aplicació de la fórmula de l'anomenada ramaderia "integrada" o a comissió, que ha estat àmpliament adoptada com a una de les alternatives agràries davant la greu crisi que afecta les explotacions familiars, singularment en el secà interior, per llurs dimensions reduïdes i, en molts casos, amb cultius de baixa rendibilitat. Aquestes fórmules de ramaderia industrial també s'han estès a comarques de l'interior i muntanyenques, així com a zones de regadius litorals.

De la resta de sectors ramaders, cal fer menció de la davallada important en el cens de Conills, així com disminucions, encara que de menys magnitud, en Cabrum, Cavallí, Mular, Asinal i Boví, ja de poc pes dins el Subsector Ramader de la Comunitat Valenciana.

Quant al sector Oví, del qual havíem apuntat el creixement de la cabanya els darrers 30 anys, cal destacar el fet de la seva alimentació amb pinsos i farratges, ja que una bona part del cens es localitza en comarques de regadiu intensiu.

5. Dins el Subsector Forestal, cal destacar el procés evolutiu negatiu experimentat els darrers anys, com a conseqüència dels incendis forestals que han fet davallar la ja escassa presència en el context de la PFA de la Comunitat Valenciana (0,3%) (Gràfic núm 1). Gairebé s'ha perdut, en l'últim decenni, un 43% dels boscos per incendis, en diverses comarques la coberta forestal ha desaparegut gairebé totalment.

6. Quant a l'estructura del conjunt Agrícola-Ramader-Forestal, s'observa un clar predomini del Subsector Agrícola, enfront d'un pes relatiu del Ramader i del Forestal molt inferior, amb gran diferència, respecte als valors corresponents a tot l'Estat. Concretament, l'Agricultura participa amb un 80,6% en la PFA, la Ramaderia amb un 17% i el Forestal amb un 0,3%.

7. Entrant en aspectes estrictament econòmics, val a dir que malgrat que des de l'època de l'agricultura tradicional, la comunitat autònoma ha perdut 165.800 ha de sòl de cultiu per diferents motius, una més gran i millor utilització de l'aigua en els regadius, i la intensificació de l'orientació tècnico-econòmica de la majoria de les explotacions, han fet que la seva participació en la Renda Nacional augmentés en 2 punts. En pessetes constants, la PFA valenciana va augmentar en un 61,78% els darrers 30 anys. La participació en el producte agrari estatal oscil·la als voltants del 10% (Gràfic núm 4 i 5).

8. El Valor Afegit Brut (VAB) a preus de mercat ha augmentat, en aquest període de temps, un 25,3% i un 27,39% al cost dels factors. Les despeses de fora del sector, sobretot les despeses en fertilitzants, han crescut ací a un ritme més petit que a la resta de l'Estat Espanyol, pel fet que la base de partida el 1955 era la més elevada de tot l'Estat, a causa del seu més gran desenvolupament tecnològic. Concretament a la demarcació de València, el VAB al cost dels factors va créixer un 27,68%

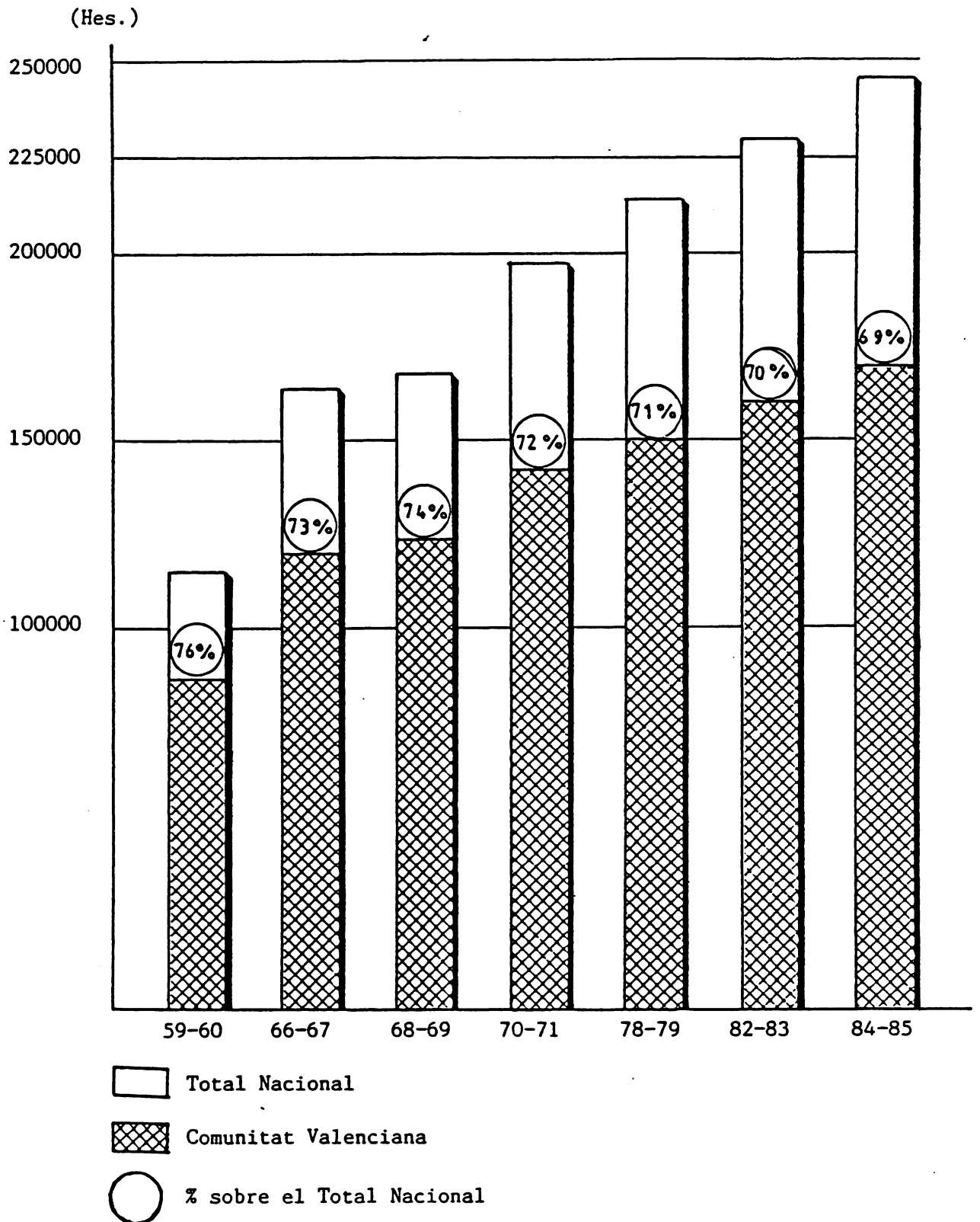
des de l'any 1955, la qual cosa fa possible que continuï mantenint la primera posició dins l'Estat per la seva aportació al VAB agrari estatal.

9. La Renda Agrària de la Comunitat Valenciana s'ha incrementat un 21,07%, augment molt superior al registrat per la Renda Agrària Estatal Total. En l'actualitat, se situa als voltants del 10,6% sobre el total de l'Estat.

10. Finalment, cal assenyalar que la tasca de creixement dels preus pagats pels agricultors valencians durant els 7 darrers anys, és lleugerament superior a la mitjana estatal (16,08% anual, enfront d'un 15,7% a l'Estat, en despeses corrents). Si bé són valors aproximats, responen al que s'esperava motivat per la pujada de la despesa d'aigua per a reg, i l'escàs pes de certs productes com els pinsos, que han tingut una evolució menys inflacionària respecte als valors mitjans de tot l'Estat.

Gràfic 3

Evolució de la superfície de cítrics
a la Comunitat Valenciana i a nivell nacional. (1960-1985).

Font : Dades recollides dels "Anuarios de Estadística Agraria".MAPA

2.3. BALEARS

1. El total de terres cultivades ha passat de 249.700 ha el 1955 a les 266.673 ha de l'actualitat, això és, que s'ha ampliat en 16.973 ha, 11.700 en regadiu i 5.273 en secà, però aquesta ampliació ha tingut lloc en terres de qualitat inferior. La superfície total de regadiu s'ha estès de les 12.700 ha del 1955 a les 24.400 ha de l'actualitat, encara que així i tot representa l'1% del total de les terres cultivades, cosa que explica, en part, el retrocés de la producció agrària balear en relació amb la resta de l'Estat.

2. En els últims 30 anys han ocorregut força variacions significatives en els cultius típics d'aquesta important àrea mediterrània. Quasi totes elles han vingut imposades per la pressió econòmica, i les explotacions agràries que han aconseguit de subsistir d'una o altra manera, han optat, en la mesura de llurs possibilitats, per dedicar-se a produccions intensives de mà d'obre. De la trilogia mediterrània Cereals-Vinya-Olivera, solament s'ha mantingut el cultiu de la Vinya, mentre que els Cereals, excepció feta de l'Ordi i la producció d'Oli d'Oliva, han minvat de forma considerable. Entre les produccions que han millorat, cal destacar, en primer lloc, l'ordi en el capítol de Cereals; la ceba, el tomàquet i el pebrot, entre les Hortalisses; la síndria, taronja, llimona, poma, figa, ametlla i oliva de taula, entre les Fruïtes. En els Cultius Farratgers s'ha de destacar el fort avanç de l'usarda i de la veça. D'altra banda, l'estancament de la vinya ha fet que l'elaboració de vi balear s'hagi reduït un 9%.

3. Quant a les produccions ramaderes, la de llet quasi s'ha duplicat en el període del 1955 al 1985 i les de carn de boví, aviram i ous s'han més que triplicat.

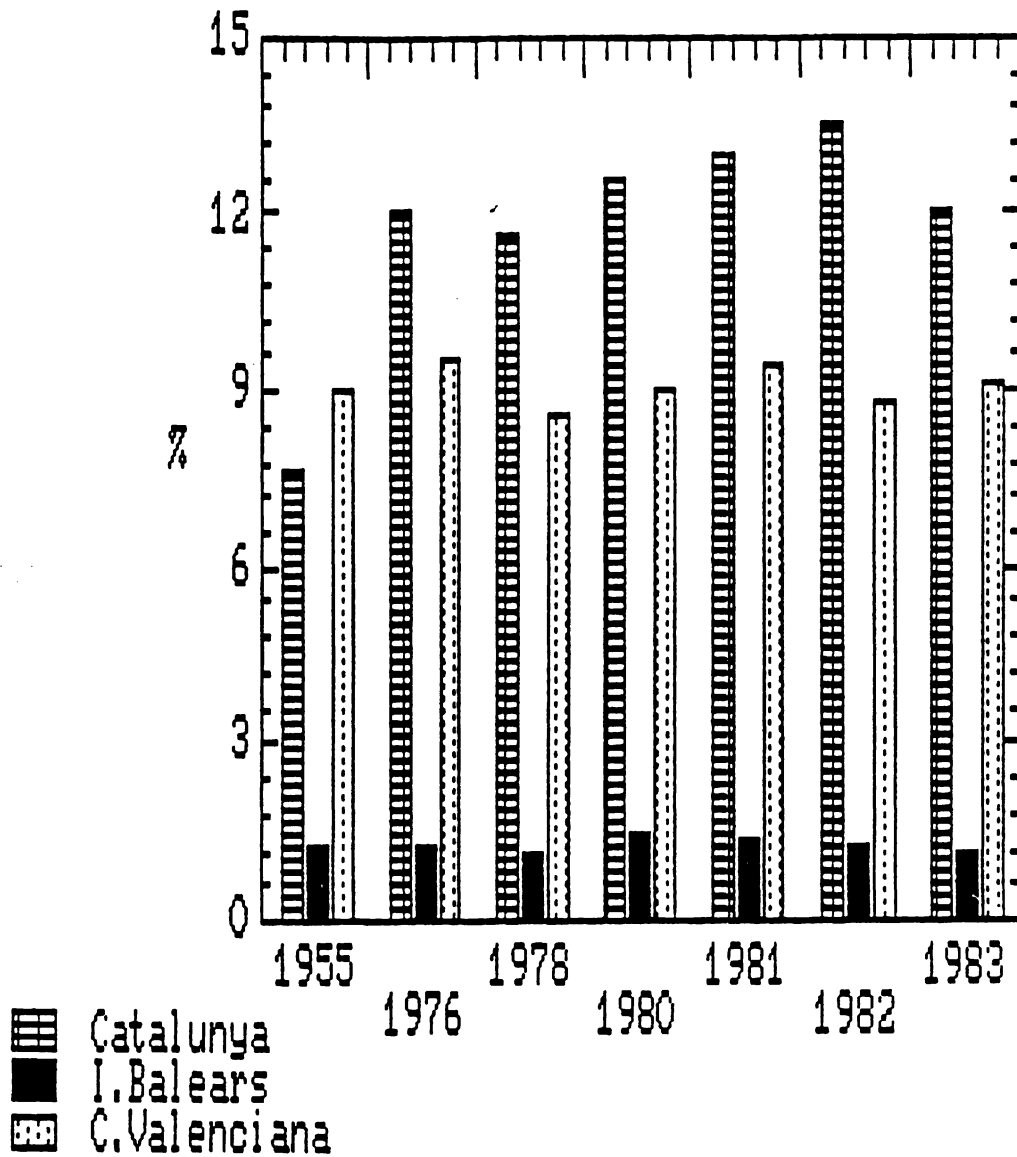
4. En els darrers 30 anys hi ha hagut millores significatives en la formació de la PFA, i s'ha reduït l'aportació agrícola, que avui representa el 53% d'aquella enfront del 55,5% el 1955, s'ha incrementat l'aportació de la producció ramadera fins al 42,4% enfront del del 41,1% del 1955, i s'ha reduït la del Subsector Forestal, que passa del 3,4% a l'1,2%. A nivell de tot l'Estat Espanyol, els percentatges que representen els Subsectors Agrícoles i Ramaders són, respectivament, 56,9% i 39,0% (Gràfic núm 1). Per tant es pot dir que la composició de la PFA balear és bastant millor que la mitjana estatal, encara que això no ha impedit que aquesta PFA representi avui en dia únicament l'1,22% de l'estatal, mentre que el 1955 -en ple boom de l'autarquia econòmica- representava l'1,35% (Gràfic núm 4). És clar que els avenços de la productivitat agrària balear són més dificultosos que a nivell peninsular, després que han estat arravatats pel turisme (per a construccions d'edificis i obres d'infraestructura sobre terres agrícoles) els millors camps de cultiu, havent de retrocedir l'agricultura a terres menys fèrtils.

5. La Renda Agrària Balear el 1985 suposava uns 10.000 milions de pessetes, xifra que solament va superar la de set territoris de l'Estat: Girona, Alaba, Biscaia, Guipúscoa, Guadalajara, Sòria i Terol. La seva evolució ha estat encara pitjor que la de la PFA. El 1955 era de l'1,26%

de tot l'Estat, mentre que el 1985 va ser solament del 0,86%, en part pel fet que les despeses de fora del sector agrari i les amortitzacions s'han més que triplicat. Concretament, i en aquest darrer punt, podem parlar d'increments, entre 1955 i 1985, del 295% i del 320% en despeses de fora del sector agrari i amortitzacions, respectivament.

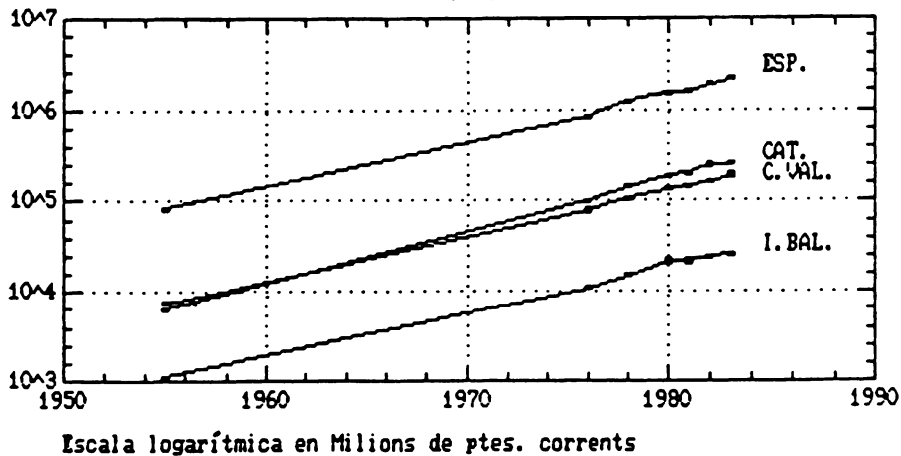
Gràfic 4

Evolució de l'aportació de les diferents comunitats a la PFA d'Espanya (1955-1983)

Gràfic 5

Evolució del creixement de la PFA a les contrades de País Català i Espanya (1955-1983)

Font: Dades recollides de "Las Cuentas del Sector Agrario", MAPA.

3.

PROCESSOS D' INNOVACIÓ TECNOLÒGICA DINS D' AQUESTA EVOLUCIÓ

INTRODUCCIÓ

El sector agrari modern es caracteritza pel canvi tecnològic que li permet l'augment continuat dels seus rendiments i la disminució del nombre de persones actives dedicades a l'agricultura, paral·lelament a la feble disminució de la superfície cultivada i a l'increment en la inversió de capital. Els trets generals d'aquest canvi tecnològic poden resumir-se en un augment de la productivitat tant per actiu ocupat com per hectària. A un nivell més particular és on apareixen les diferències tant entre explotacions com entre regions i països.

La primera gran diferència cal situar-la entre l'evolució del Sector Agrari en els països industrialitzats i la dels menys desenvolupats, ja que en aquells el canvi tecnològic és induït i facilitat per la possibilitat d'aplicar un canvi tècnic més global. Aquest procés ha posat de manifest la importància de l'agricultura en els països industrials, mentre que ha tingut un efecte negatiu per als països menys desenvolupats, per a molts dels quals la producció agrícola és primordial. Aquestes conseqüències són evidents si tenim en consideració, per exemple, que els Estats Units i la CEE són els dos principals conjunts econòmics en el mercat mundial de productes agrícoles. I partint d'aquestes dues grans comunitats mundials, es poden observar tant els trets generals dels canvis tecnològics com llurs diferències estructurals.

és precisament en aquest marc mundial i europeu on cal situar el procés d'innovació tecnològica en el Sector Agrari de Catalunya, País Valencià i Balears. Per aquest motiu, això que a continuació s'exposa són les transformacions d'aquest sector en els darrers anys, tant les referents a mecanització com a canvis de cultiu, millores agronòmiques i tot allò que té a veure amb el progrés experimentat pel Sector Primari que li ha permès d'arribar a la situació actual, partint d'uns òrgans més ancestrals i desfasats si els comparem a actuals, però que van constituir una veritable revolució en el seu moment, de la mateixa manera que ho són els que a continuació passem a detallar.

3.1. CARACTERÍSTIQUES GENERALS DEL PROCÉS D'INNOVACIÓ

De tot el conjut d'elements que, en forma integrada i interaccionada, han determinat l'evolució que ha experimentat el Sector Agrari fins a arribar a la seva situació actual, considerarem la naturalesa del progrés tècnic l'element fonamental que ens pot explicar, en aquest context global del procés d'innovació tecnològica, tant l'evolució estructural del Sector Agrari com de la seva explotació en sí, i també el paper de l'empresari agrari i de l'indústria de béns intermedis per a l'agricultura, en el procés d'innovació.

Segons la naturalesa del progrés tècnic les innovacions es divideixen en: *neutrals, estalviadores de treball i estalviadores de terra*. A partir d'ací podem formular diferents categories d'innovacions segons llur naturalesa, i que bàsicament es poden agrupar en tres:

a. Les *mecàniques*, amb els subgrups de: *maquinària comú* (equips bàsics, eines, sembradores, sistemes mecànics de regadiu, etc.); *maquinària específica* (equips de recol·lecció de cereals, fruites, etc.) i *maquinària per a la ramaderia i el sector forestal*. Les innovacions mecàniques es caracteritzen per llur naturalesa d'estalviadores de treball, és a dir, augmenten la productivitat del treball mitjançant un increment de la superfície cultivable per unitat de treball. En general, els efectes que aquestes innovacions tenen sobre la quantitat de producte per unitat de superfície són nuls o poc perceptibles; en tot cas aquests efectes sorgeixen com una conseqüència d'inversions per a augmentar la productivitat de la terra.

b. Una segona categoria són els *canvis de cultiu*, no tant perquè representen un progrés tècnic, sinó perquè durant el període dels anys seixanta i setanta presenten un caràcter d'innovació de gran importància en les transformacions de l'agricultura. Aquestes innovacions es caracteritzen per ser economitzaadores de terra, en la mesura que es requereix menys superfície i s'incrementa el valor de la producció per unitat de superfície. Els canvis de cultiu acostumen a requerir més grans aportacions de treball, la qual cosa, a vegades, fa que vagin relacionats amb la introducció de maquinària economitzaadora de treball, malgrat el seu caràcter estalviador de la terra.

c. La tercera categoria és l'anomenada de *millora tecnològica* i comprèn els tractaments agrícoles, adobat, millora de varietats, cultius protegits, etc. Principalment, són innovacions de tipus químic i biològic i, en general, aquelles que proporcionen una més gran producció per unitat de superfície, és a dir, que són de naturalesa estalviadora de terra. Igual que en els canvis de cultius, la característica substitutiva de terra no s'oposa al fet que vagin relacionades amb la utilització de maquinària substitutiva de treball.

La naturalesa del progrés tècnic també és important des de la perspectiva de l'oferta de les innovacions i de llur difusió. Com que hi ha una relació entre el sistema d'invenció-difusió i el sistema de patents per a compensar inventors i investigadors, es produeix una divisió de tasques connectada al grau d'apropiació del benefici de cada innovació. Així doncs, les innovacions es poden dividir, al seu torn, en patentables i no patentables, i amb totes les dificultats que implica aquesta identificació, les primeres s'associen a les innovacions mecàniques i les segones a les de tipus biològic i agronòmic.

El que s'exposa en aquest capítol és quin ha estat el procés innovador del Sector Agrari en les contrades de Catalunya, País Valencià i Balears, així com els elements de referència relatius al progrés i a la seva estructura de producció.

3.2. EL PROCÉS DE LA INNOVACIÓ I DIFUSIÓ EN EL CONJUNT DELS AMBITES DE CATALUNYA-PAÍS VALENCIÀ-BALEARS

El procés de la renovació tecnològica no pot descriure's al marge del conjunt d'accions dels empresaris agraris en la seva tasca d'adaptar-se a les millors condicions productives, i per això cal que es posi en consideració en relació amb la tipologia de les explotacions. Així doncs, constatar el predomini de l'explotació familiar pot ser tan sols un problema de registre estadístic; per contra, explicar la seva permanència i evolució al llarg del temps és un problema analític, que ha de basar-se en un model que relacioni els nivells de producció i les conductes tecnològiques seguides pels empresaris agraris per tal d'adaptar-se als canvis en els preus relatius als diferents factors de producció agrària. Per aproximar-nos a aquest enfocament tot seguit analitzarem la relació entre la naturalesa de les innovacions i el tipus d'empresa agrària.

En relació amb les *INNOVACIONS MECANIQVES* les hem de considerar com a elements substitutius del treball. Hem de partir d'un fet bastant elemental, però no per això menys important, com pot ser la introducció generalitzada del tractor en totes les comarques i tipus d'explotació. El que sí que pot sorprendre més és que els equips de recol·lecció hortofructícola s'introdueixen en les explotacions de tipus familiar que generalment són concebudes com a difícils de mecanitzar i amb propensió a absorbir treball. Encara que certament cal matitzar que aquesta mecanització economitadora de treball està molt relacionada amb determinades èpoques de recol·lecció, això no fa sinó assenyalar una tendència d'una amplitud més gran. Aquest és el cas de la introducció de les plataformes de recol·lecció, vibradors mecànics, calibradores, etc. Les millores mecàniques s'han introduït també en les explotacions familiars, així com en totes aquelles que tenen mà d'obra assalariada, encara que possiblement en diferents períodes, cosa que permet d'advertir nivells de comportament similars amb independència de llur tipologia.

Els *CANVIS DE CULTIU* formen part de les innovacions classificades com a agronòmiques o estalviadores de terra. Els canvis més importants que han tingut lloc a *Catalunya* són: Cereals a Farratges, Cereals a Fruïters i Hortalisses i, finalment, d'Olivera-Vinya a Fruïters. A nivell del *País Valencià*, la seva característica més destacable ha estat la capacitat d'innovació, adaptant-se a les necessitats de cada període. Antics monocultius que caracteritzaven àmplies comarques valencianes, han anat cedint llur dedicació a noves activitats. Les figueres de moro, les canyes de sucre, el cànem, les moreres, la vinya per a la pansificació del fruit, etc., han desaparegut. Fins i tot un cultiu important com la vinya de vinificació ha vist canviar de forma radical la seva distribució geogràfica. L'espectacular colonització, transformadora del secà en regadiu, capaç d'avancalar els marges de les muntanyes, ha estat el resultat del dinamisme de l'empresari agrari. Cultius com Fruïters, Hortalisses, sobretot, Cítrics, han experimentat uns nivells de creixement importants. Pel que fa a les *Balears*, val a dir que la condició d'insularitat com a factor limitant i la vocació turística com a principal activitat econòmica, han afectat, d'una part, de forma negativa, a l'avenç tecnològic de les produccions agràries, configurant

una situació i un mercat aïllats en cadascuna de les illes encara que, d'altra part, pot actuar d'obstacle a la introducció de plagues i/o malalties. Més que una agricultura d'exportació, s'ha configurat una agricultura d'autoproveïment sense óblidar però algunes possibilitats d'exportació que es realitzen, ja sigui per tradició o per les pròpies condicions climàtiques de les illes (patata primerenca, garrofa, ametlla, tàpera, flors ornamentals, etc.).

En qualsevol dels casos, sí que queda clar que moltes de les reconversions han estat determinades per la transformació de terres de secà al regadiu. Aquests nous regadius han ofert la possibilitat de modificacions radicals en les orientacions productives de les diferents explotacions. Les tendències generals ens presenten l'orientació envers cultius que exigeixen una més gran aportació de treball per hectàrea com poden ser els fruiters, l'horta, els farratges, aquests darrers fonamentalment perquè estan vinculats a la ramaderia. S'observa, d'altra part, que per a les diferents orientacions de secà en regadiu, els canvis d'alternativa són pràcticament els mateixos per a totes les classes d'explotació, és a dir que no es presenten diferències segons que es tracti d'explotacions amb assalariats o familiars. Encara que el moment de la introducció del canvi d'alternativa pugui ser diferent, les tendències són les mateixes, introduir cultius que exigeixin aportacions més grans de treball per hectàrea.

Per a finalitzar aquest punt, val a dir que el que s'ha fet no és una valoració quantitativa, sinó donar a conèixer una tendència registrada en diferents comarques, la qual cosa no impedeix que hi hagi encara moltes explotacions (que poden àdhuc ocupar superfícies relativament importants) que no introdueixen canvis de cultius.

Quant a la *MILLORA TECNOLÒGICA*, que agrupa tot un conjunt de pràctiques agronòmiques, i comprèn les innovacions químiques i biològiques, que són estalviadores de terra i més aviat neutrals, respecte al treball, també han estat introduïdes en tot tipus d'explotació, aspecte que no ens sorprèn en absolut si s'admet que qualsevol agricultura té com a objectiu l'increment de la seva producció. En definitiva, doncs, i igual que les innovacions abans comentades, el comportament dels empresaris agraris és molt similar amb independència del fet que s'utilitzi o no mà d'obra assalariada. En aquesta línia mereix destacar-se la qualitat de la recerca citrícola i fructícola portada a terme per l'INIA de València i el Centre Agropecuari de Mas Bové-IRTA, que ens han permès d'avançar enormement en aspectes com les millores varietals en cítrics i en fruites seques. Els problemes derivats de la proliferació de malalties, molt particularment del virus causant de la "tristesia" dels cítrics, ha motivat un esforç important per part dels Serveis Tècnics de Protecció Vegetal, que ens ha conduït a un canvi sanitari veritablement notable. En contrast amb l'anterior, hi ha una gran dependència respecte a llavors selectes que proporciona la recerca estrangera. En temes com les tècniques de cultius intensius sota hivernacle, s'han experimentat igualent avenços tecnològics molt importants.

Dins el Subsector Ramader, s'ha de destacar per damunt de tot la lluita contra la Pesta Porcina Africana, veritable càncer que hi ha en aquest Subsector; cal dir que, gràcies a l'actuació conjunta del Ramader i

l'Administració, s'està aconseguint la seva quasi eradicació total. S'està incidint igualment en altres aspectes de tipus sanitari que afecten la nostra cabanya, i que en moltes ocasions són el veritable obstacle en els processos de comercialització.

Vist, doncs, que les tendències en la innovació tecnològica de qualsevol naturalesa són similars per als diferents tipus d'explotació, hem de recerocar les seves diferències en els aspectes relatius als temps d'introducció i a la direcció de les difusions, qüestions clau des d'una perspectiva dinàmica. Tanmateix la velocitat de difusió depèn en gran part de la naturalesa de les innovacions. S'observa que les innovacions mecàniques són les que es difonen més ràpidament, seguides de les de canvis d'alternativa i de la millora tecnològica. Sens dubte, aquesta rapidesa en la difusió depèn, d'una part, de la velocitat amb què es perceben els objectius estalviadors i, d'una altra part, del caràcter patentable d'aquestes millores que ofereix incentius per a la difusió a la indústria privada.

Quant a la direcció i sentit de la difusió, es presenten certes diferències segons la seva naturalesa. Mentre que les innovacions mecàniques s'introdueixen primer en les explotacions en mà d'obra familiar, els canvis d'alternativa i les millores tecnològiques s'introdueixen primer en les explotacions familiars i es difonen després a les explotacions amb assalariats. La raó de tot això està en el fet que en un primer moment les explotacions familiars no estan sotmeses a l'imperatiu de l'estalvi de treball i que, a més a més, per la mateixa naturalesa de les innovacions, són molt divisibles i, en el cas dels canvis d'alternativa, permeten adaptacions graduals de l'oferta a la demanda del mercat. A més, en les innovacions agronòmiques existeix un factor d'experimentalitat apte per a petites escales. La no patentabilitat d'aquestes innovacions implica llur difusió per part de les institucions públiques, que alhora efectuen una tasca de recerca en el camp de la innovació agronòmica, subministrant així un bé col·lectiu al qual pot accedir, en qualsevol moment, tot tipus d'empresa agrària.

. INTRODUCCIÓ

El que a continuació s'exposa són els aspectes més destacables que han presidit l'adhesió del conjunt de l'Estat Espanyol dins les estructures comunitàries.

En una primera part es fa una anàlisi de la problemàtica plantejada en el conjunt de la CEE-12 per la integració dels nous membres a partir de l'1 de gener de 1996, tant des del punt de vista de les produccions estrictament considerades, com dels tipus de regulació de mercat imperants en l'Estat Espanyol i Portugal diferents, en molts casos, els existents en la CEE-10.

En una segona part, s'analitza breument el procés d'adaptació, però no d'una forma integral i exhaustiva per a cadascun dels sectors implicats, sinó a grans trets, i en allò que es considera fonamental i de contingut bàsic dins el Tractat d'Adhesió.

Finalment, i en la tercera part, analitzarem els efectes globals de l'adhesió, així com les seves perspectives de futur, i hi veurem que certs sectors poden resultar afavorits per la integració sempre i quan aconseguixin unes millores allà on avui en dia són deficitaris (mercat, estructura, preus, tipificació, normalització, etc).

A diferència dels capítols anteriors, no fem ací un desglossament de l'impacte d'adhesió per a cadascun dels àmbits territorials considerats: Catalunya, País Valencià i Balears, perquè considerem la integració a la CEE-10 en el conjunt de l'Estat Espanyol, essent d'aplicació en cada demarcació i per a cada sector allò que es diu en la globalitat de l'anàlisi efectuada.

4.1. L'EUROPA VERDA DE DEU A DOTZE. ELS PROBLEMES PLANTEJATS PER L'AMPLIACIÓ DE LA CEE.

Amb l'adhesió de l'Estat Espanyol i Portugal, tres milions d'explotacions, una població activa agrària de tres milions i uns trenta milions de hectàrees s'han afegit al potencial productiu agrícola de la Comunitat, mentre que el potencial de consum d'aquesta s'ha incrementat en 48 milions d'habitants.

Aquest salt quantitatiu, comparable en amplitud al provocat per les dues primeres ampliacions juntes, s'acompanya d'una modificació del paisatge agrari de la Comunitat, reflex de les característiques predominants de l'agricultura dels nous Estats Membres, a saber:

- Enfortiment del pes dels cultius mediterranis (vinya, olivera, arròs, fruites i hortalisses), la disminució relativa de la importància dels grans cultius de les regions septentrionals de la Comunitat (blat, colza, remolatxa sucrera) i sobretot de les produccions animals, en particular el bestiar vaquí.

- L'agreujament dels problemes estructurals de l'agricultura comunitària de la construcció d'una àmplia zona d'agricultura d'estructures sovint febles, constituïda per les regions meridionals de la Comunitat i que reuneix més del 65% de les seves explotacions.

D'aquestes dues característiques principals de l'agricultura de la CEE-12, a les quals convé afegir les particularitats de l'O.C.M. en vigor a l'Estat Espanyol i Portugal els anys anteriors a llur adhesió, procedeixen la major part dels problemes específics plantejats en el Sector Agrari per la tercera ampliació de la Comunitat.

L'aportació dels productes agrícoles mediterranis obtinguts a l'Estat Espanyol i Portugal augmenta la producció comunitària en proporcions que varien entre el 20% i més del 100% segons els productes (albercocs, cítrics, cebes, arròs, oli d'oliva, tomàquets, vi, préssecs, etc), mentre que en els altres sectors l'increment és més reduït: el 8 al 12% per al sucre, la carn de vaquí, el blat, la carn de porc. La producció estatal representa l'essencial d'aquests increments.

Si se n'hagués establert la lliure circulació en el sí de la Comunitat des de l'adhesió, el desenvolupament dels intercanvis hauria comportat, respecte de certs productes mediterranis (vi, cítrics, albercocs, melons, maduixes raïm de taula, ametlles, avellanes, carxofes, tomàquets, patates primerenques, enciams i escaroles), una forta competència entre regions de la Comunitat ampliada, que ben aviat hauria resultat beneficiosa per als darrers arribats, els costos de producció dels quals són generalment més baixos, encara que amb un nivell de rendiment idèntic, i els quals a més solament aplicaven, fins fa poc temps, a una petita part de la producció de fruites i hortalisses, les disciplines de comercialització a què estan obligats els productors de la resta de la Comunitat (normes de qualitat, intervencions en el mercat, etc).

En el sentit contrari els sectors problemàtics de l'agricultura de tot l'Estat Espanyol i Portugal probablement no haurien pogut resistir la gran confrontació amb la producció de la resta dels Estats Membres que s'hauria produït a l'ampliació sense prèvia adaptació del mercat comú agrícola. Certes varietats de fruites i hortalisses produïdes en la Comunitat del deu, haurien pogut substituir, el seu propi mercat, la producció estatal, en la qual els esmentats productes es troben poc representats o són quasi inexistent de moment. Era convenient, doncs, de preveure per a aquests sectors "sensibles", unes disposicions especials que permetessin, per ambdues parts, una adaptació progressiva a les noves condicions generades per l'ampliació i aconseguir així la interpretació sense perjudicis dels mercats.

Independentment d'aquesta evolució, els productes obtinguts a l'Estat Espanyol i Portugal podrien entrar en competència, pel joc de la preferència comunitària, amb les produccions originàries de tercers països de la conca mediterrània, amb els quals la Comunitat manté unes relacions privilegiades i que es beneficien de règims preferencials en l'accés a llur mercat; els països més afectats serien: Marroc (cítrics, tomàquets, patates primerenques, vi), Tunis (oli d'oliva, cítrics), Xipre (patates primerenques, vi i raïm de taula, cítrics), Israel (cítrics, suc de fruita, patates primerenques, flor tallada), Iugoslàvia i els països del Magrib (vi). Conscient del paper que ha de desenvolupar en aquesta part del món, la Comunitat havia de trobar també les mesures de que temperessin les possibles conseqüències per a aquests països, d'una situació que ella mateixa havia creat, i, per això, concedir un tracte especial a llurs exportacions a la Comunitat després de l'ampliació.

Un dels aspectes que més han marcat l'ampliació de la CEE de 10 a 12 membres, és el fet que s'ha entrat en un potencial productiu considerable. Existeix una certa complementaritat entre la producció dels 10 i dels nous Estats Membres; la Comunitat en la seva anterior composició era excedentària en la major part de cereals, el sucre, les patates, la carn, els productes làctics, mentre que els nous Estats Membres els importen; l'Estat Espanyol exporta taronges, raïm de taula i fruites de closca (ametlles i avellanes) que l'Europa dels 10 importa. No obstant això, poden sorgir o incrementar-se els excedents en la Comunitat ampliada de l'oli d'oliva, l'arròs, algunes fruites i hortalisses fresques, els tomàquets transformats i el vi.

Inherent a això anterior, és el fet de la poca productivitat de l'agricultura de l'Estat Espanyol en determinats sectors, encara que disposa de reserves de productivitat. Aquestes estan en funció de l'extensió del regadiu, de la reestructuració de les explotacions agràries, d'una utilització creixent de tècniques de producció modernes, etc. A tot això, l'estímul aportat en particular per al nivell dels preus agrícoles comunitaris (excepte la remolatxa sucrera i la llet, els preus de producció observats a l'Estat Espanyol abans de l'adhesió eren inferiors als de l'Europa dels 10, en proporcions a vegades considerables) pot comportar grans augments de producció, essent els sectors de les fruites i hortalisses, del vi i, a mig termini, de l'oli d'oliva, els més afectats per aquesta expansió potencial.

En el moment que la Comunitat està compromesa a controlar la seva producció agrícola per tal d'adaptar-la a l'evolució de la demanda, era convenient actuar de forma que l'ampliació de la P.A.C. a l'Estat Espanyol i Portugal no comportés una evolució de la producció incompatibles amb les disciplines que la Comunitat s'imposa ella mateixa, encara que aquestes s'aplicaren d'una forma més flexible per tal de prendre en consideració els casos particulars.

D'altra banda, l'adhesió de l'Estat Espanyol i Portugal implica l'acceptació, per ambdues parts, del conjunt d'elements de dret comunitari que fonamenten la P.A.C., així com les altres disposicions amb implicacions en llur execució. Com a qualsevol Estat Membre, els darrers arribats han d'aplicar, per tant, les normes de les Organitzacions Comunes de Mercat (O.C.M.) i substituir amb elles la seva pròpia organització de mercats agrícoles. Les principals dificultats plantejades eren les següents:

- Existència a l'Estat Espanyol d'una intervenció d'Estat que afectava produccions considerades sensibles (restriccions de superfícies d'arròs, monopoli públic de compra i venda de blat tou i dur, concessions d'exclusivitat regional a centrals lleteres per a la venda de llet pasteuritzada, etc).

- Als sectors exportadors (oli d'oliva, oliva de taula, fruites i hortalisses fresques i transformades, certs vins) hom els aplicava un règim "d'organització comercial" constituït per una acció concertada de l'Administració i de les empreses exportadores, adreçada a reestructurar les exportacions i a modernitzar els sistemes de comercialització.

- Diferències entre règims estatals i comunitaris en el sector de fruites i hortalisses fresques, escassa presència de les organitzacions de productors en general, absència d'un sistema de relació de preus dels productes normalitzats en mercats representatius, etc.

En definitiva, l'aplicació dels mecanismes de les O.C.M. a l'Estat Espanyol i Portugal constituïda, en cert nombre de sectors, un problema comparable als resultats de les particularitats de llur agricultura o de l'impacte de l'agricultura dels nous membres a la Comunitat ampliada.

4.2. L'EUROPA VERDA DE DEU A DOTZE - EL PROCÉS D'ADAPTACIÓ

Ja amb la perspectiva de la nostra integració en el mercat comunitari, s'havien iniciat una sèrie d'adaptacions que es feien necessàries: incorporació progressiva de determinats elements en les O.C.M., eliminació de certes mesures incompatibles amb les disposicions comunitàries, restructuració de sectors afectats per la competència d'altres estats membres.

Per part de la CEE-10, s'havia adaptat l'O.C.M. de fruites i hortalisses fresques, reforçant el seu suport a les Organitzacions de Productors i ampliant la llista de productes que es beneficien de la protecció comunitària; també s'havia reforçat la seva organització del mercat de vi amb l'objectiu de controlar l'evolució de l'oferta.

En definitiva la P.A.C. solament s'aplicarà de forma íntegra als nous Estats Membres, una vegada superat el seu període transitori. Durant aquest període, la Comunitat aportarà la seva ajuda per a la realització de certs processos d'adaptació a la nova situació. Tanmateix, s'establiran nous vincles amb els tercers països amb els quals la Comunitat manté relacions comercials, a fi i efecte de temperar les conseqüències potencials, en llurs intercanvis, de la integració de nous Estats Membres.

No farem ací una anàlisi exhaustiva de com serà aquest procés d'adaptació al llarg de la seva durada i per a cadascun dels sectors implicats, ja que això és un fet prou conegut i divulgat en tots els àmbits i per totes les Administracions, però sí que voldria matisar alguns aspectes puntuals:

a. S'aplicarà un règim de transició clàssic, per a tots aquells productes que no presenten dificultats especials. La seva durada serà de 7 anys, és a dir fins el 31-12-1992, durant els quals:

- S'aproximaran els preus i les ajudes (amb l'aplicació dels Muntants Compensatoris d'Adhesió).

- S'eliminaran els drets de duana en els intercanvis comunitaris.

- Es realitzarà la unió duanera.

- Es recuperarà la preferència comunitària i la tarifa duanera comú.

b. La durada del període transitori serà de 10 anys, és a dir fins el 31-12-1995, en les àrees següents:

- La supressió, per part de l'Estat Espanyol de les ajudes incompatibles amb la reglamentació comunitària.

- L'eliminació de certes restriccions quantitatives que l'Estat Espanyol pot mantenir amb tercers països, després de l'adhesió.

- La Clàusula de Salvaguarda recíproca.

c. Per a fruites i hortalisses, la durada del període transitori de deu anys es dividirà en dues fases, de 4 i 6 anys, amb pas automàtic d'una a l'altra:

- *Primera fase:*

* Aplicació dels mecanismes de protecció exterior de la CEE.

* Intervencions en el mercat estatal, que seran financiadess per l'Estat Espanyol.

* El règim de comerç entre la CEE i l'Estat Espanyol serà el que era en vigor abans de l'adhesió.

* L'Estat Espanyol haurà de respectar certes disciplines en matèria de preus, ajudes i produccions. S'hauran d'aplicar mesures similars a les que hi ha actualment a la CEE-10.

- *Segona fase:*

* Període transitori clàssic.

d. S'establiran uns Mecanismes Complementaris aplicats als Intercanvis (M.C.I.) com a sistema de vigilància de les importacions per ambdues parts, amb la finalitat d'evitar situacions difícils que justifiquin el recurs de la Clàusula de Salvaguarda o l'establiment de contingents de caràcter permanent. Aquest mecanisme s'aplicarà als articles sensibles des del moment de l'adhesió per als que estan sotmesos al període transitori clàssic, i des de l'inici de la segona fase per als altres.

e. El període transitori clàssic de 7 anys afecta tots els productes menys les fruites i hortalisses i les matèries grasses vegetals.

En l'apartat de productes sensibles hi ha: fruites i llegums d'una part i certs productes continentals de l'altra, com llet, mantega, formatge, carn de vaca, blat tou, llet en pols, patates i vins.

4.3. EFECTES DE L'ADHESIÓ I PERSPECTIVES DE FUTUR

En la CEE-12, la producció agrària serà superior a la que era en la CEE-10 en un 75% per a l'oli d'oliva, 51% per a les fruites fresques, 28% per al vi, 27% per a les hortalisses, però solament un 12,5% més gran per als cereals, 12% per a les carns i 7% per a la llet, amb què la nova situació creada es pot dir que afavorirà més els països del Nord, perquè trobaran sortides per a llurs excedents estructurals en els mercats de l'Estat Espanyol i Portugal.

Els mercats estatals de productes agraris seran tant més sensibles a l'ampliació com més grans siguin els excedents estructurals en els mercats de la CEE. Per ordre decreixent de sensibilitat podem distingir dos grups de productes sensibles:

a. Llet, formatges, carn de boví i porcí. Els corrents d'importació provinents de la CEE-10 es produiran pel fet que la productivitat mitjana de les explotacions, indústria i comerç estatal, és inferior a la productivitat mitjana de la CEE.

b. Cereals, especialment cereals-piñco.

Contràriament, hi ha una sèrie de productes que resultaran, en certa mesura afavorits per l'adhesió, i que podem subdividir en quatre grups:

a. Els productes agrícoles amb preus molt inferiors als vigents a la CEE: oli d'oliva, tomàquets, llimones i vi. No obstant això cal preveure un cert desplaçament del consum d'oli d'oliva cap a altres tipus d'olis vegetals, després de la modificació dels preus d'oli d'oliva/olis vegetals (gira-sol, soia, etc) que tindrà lloc per l'impacte de l'adhesió. De tota manera la política de qualitat i la diferenciació per aquest motiu, pensem que són aspectes molt positius per a aquests sectors.

b. Articles que tenen una oferta excedentària a la CEE, però que llurs preus són inferiors a l'Estat Espanyol, encara que aquella diferència de preus és inferior a la dels productes del grup anterior: préssecs, raïm de taula, coliflors i patates primerenques.

c. Productes amb preus molt baixos. Hi són incloses les altres fruites (excepte les pomes) i les altres hortalisses.

d. Gira-sol i carn d'oví per al dèficit oficial a la CEE en ambdues produccions. No obstant això per al cas de la carn d'oví, les perspectives actuals no són tan positives.

Finalment, cal assenyalar que en el sector dels ous i d'aviram, l'adhesió tindrà un efecte neutre, donada l'eficiència de les explotacions ramaderes en aquests dos subsectors, encara que serà necessària la introducció de certes millores estructurals.

Com a conclusió de tot això, podem parlar de:

- a. En cereals, oli d'oliva i vi, hi haurà un encariment general dels preus i una necessitat d'ordenament sectorial.
- b. En carn de boví i porcí, necessitat immediata de resoldre els problemes sanitaris. Qüestions com la PPA semblen cada vegada més història, la qual cosa contribuirà a una millora en les perspectives de mercat.
- c. En carn avícola i ous, hi ha necessitat de millores estructurals, així com en la llet i els derivats. En aquest últim aspecte, hi ha tot el relacionat amb l'aplicació de les quotes lleteres.
- d. Fruita fresca i fruites seques: necessitat d'una política comercial.
- e. Hortalisses: tipificació i normalització.

5

LA POLÍTICA AGRARIA COMUNA 1988-1992

IMPACTE SENSORIAL D'AQUESTA REFORMA DINS EL CONTEXT COMUNITARI
I DE L'ESTAT ESPANYOL

INTRODUCCIÓ

En el darrer capítol d'aquesta Ponència es preten de donar una visió globalitzada del nou repte amb què s'enfronta la PAC, amb l'objectiu fixat a l'any 1992, data de la consecució del mercat únic europeu. Tot això s'ha accelerat com a conseqüència de l'ampliació de la CEE-10 a CEE-12 i tracta de posar solucions a uns problemes que des de fa temps han vingut condicionant, i en moltes ocasions posant en perill, el fet pel qual es va constituir la CEE i que és recollit en el Tractat de Roma. Durant tots aquests anys hom no ha sabut o no ha pogut aplicar les mesures més adequades, i ha aprofitat l'ampliació de la CEE a dotze membres per tal de posar en marxa els mecanismes reguladors corresponents.

En una segona part del present capítol, analitzem els efectes de la reforma de la PAC a nivell sectorial, alhora que tractem de correlacionar aquests efectes en el Sector Agrari de l'Estat Espanyol, establint els punts forts i febles d'aquesta adaptació, fent-ne una previsió de futur en el dia d'avui, que no vol dir que sigui necessàriament la que es produirà veritablement, ja que al llarg d'aquest període de reforma poden produir-se efectes col·laterals que modifiquin les perspectives realitzades.

En definitiva les previsions passen per considerar l'Estat Espanyol, i per extrapolar Catalunya, País Valencià i Balear, en una posició de competència forta en les produccions mediterrànies, i en particular en fruites i hortalisses, gràcies a unes condicions naturals favorables, uns costos de producció baixos i un veritable dinamisme comercial; i ben al contrari s'hauran de realitzar modificacions en la ramaderia i en el sector dels cereals per tal de fer front a la competència de la Comunitat en la seva composició de 10 membres.

5.1 LA POLÍTICA AGRÀRIA COMUNA: 1988-1992

L'agricultura de la CEE presenta unes fortes disparitats que, malgrat els objectius de la PAC, no s'han pogut eliminar. Amb la incorporació de l'Estat Espanyol i Portugal i abans de Grècia, les diferències han augmentat. Hi ha un grup de països que tenen un percentatge de l'ocupació agrària sobre el total de la Comunitat, que és inferior a la participació en la PFA. Aquests països són: Bèlgica, Dinamarca, Alemanya, França, Irlanda, Països Baixos i Regne Unit. En un altre grup amb l'Estat Espanyol, Itàlia, Portugal i Grècia, el percentatge de l'ocupació sobre el total és superior al percentatge de participació en la PFA. Això representa que un 41,5% dels actius agraris obté un 65% de la PFA. Certament aquesta situació no era massa diferent abans de la integració de l'Estat Espanyol i de Portugal, ja que un 38% dels actius aportaven el 57% de la PFA, mentre que un 62% aportava el 43%.

Aquestes diferències es manifesten en la participació per actiu en la renda agrària, ja que palesen una productivitat diferent. Però també podem tenir l'origen en un nivell de protecció diferent segons quines siguin les produccions de cada país, i aquest nivell de protecció no és tant expressat per la participació en el pressupost del FEOGA-Garantia, com pel finançament dels productes pels consumidors mitjançant els preus en altres paraules, observant-ho per productes, la participació de la despesa del FEOGA-Garantia, pel que fa als productes de zones mediterrànies és molt semblant a la dels productes de zones temperades. En canvi, el diferencial de preus per al consumidor respecte als dels mercats mundials és més elevat en els productes de zones temperades, la qual cosa palesa un nivell de producció superior, finançada mitjançant els preus.

La superació d'aquestes diferències és un dels objectius de la reforma de la PAC i, en especial, de la política regional en els propers anys. Però aquesta reforma s'enfronta amb un altre problema que la lliga estretament: la reforma pressupostària de la Comunitat.

La reforma pròpiament de la PAC passa per la superació de la política de garantia de la producció que ha dominat els darrers 25 anys, per una política estructural i regional. Això es troba, o més ben dit xoca, amb el fet pressupostari actual que és marcat perquè als voltants del 70% d'aquest pressupost és destinat a les despeses del FEOGA-Garantia, un 3% a les del FEOGA-Orientació, i la resta és per a fer front a les despeses generades per les polítiques: social, regional, industrial i d'administració.

Tanmateix, la reforma del pressupost de la Comunitat està condicionada a la minoració de la despesa en les produccions agràries amb excedents que comporta que s'hagin de reduir els nivells de protecció dels productes que els generen. Aquest fet s'està portant a terme en dues vessants: d'una banda, hi ha l'establiment dels ESTABILITZADORS, que no són altra cosa sinó l'aplicació de límits a la producció i la minoració de la despesa pressupostària, cercant una corresponsabilització dels empresaris agraris en el finançament de la despesa de les produccions excedentàries. Els estabilitzadors comprenen els sectors següents:

Cereals, Arròs, Proteaginoses, Oleaginoses, Fruites i Verdures, Vi, Oli d'Oliva, Cotó, Tabac, Carn de Boví, Lactis i Sucre.

En una altra línia, des de la política d'estructures, hi ha allò que hom coneix per EXTENSIFICACIÓ, menys important per la quantitat de recursos dedicats, però que es basa en l'establiment d'uns ajuts per a tots aquells empresaris agraris que substitueixin les produccions que generen excedents per unes altres que no en generin.

En definitiva, i amb l'objectiu marcat per a l'any 1992, data de l'entrada en vigor de l'Acta única Europea i, consegüentment, del Mercat únic Europeu, allò que es proposa la reforma de la PAC és donar un més gran protagonisme a les forces lliures del mercat, limitant el proteccionisme i passant per tant d'una política de preus a una altra d'estructures.

5.2 TRADUCCIÓ SECTORIAL DE LA REFORMA DE LA P.A.C. PUNTS FORTS I FEBLES DEL SECTOR AGRARI ESPANYOL. CONCRECIÓ A CATALUNYA, PAÍS VALENCIÀ I BALEARS.

La traducció sectorial de la reforma de la PAC es refereix a l'establiment dels estabilitzadors, per als quals es fixen unes quantitats màximes a nivell de tota la Comunitat, que si són sobrepassades posen en marxa una sèrie de penalitzacions: reducció de preus d'intervenció i taxes addicionals de corresponsabilitat.

CEREALS:

- Sostre de producció en tota la Comunitat, 160 milions de tones - provisional-. Possibilitat d'incloure dins d'aquest paquet els 2 milions de tones de blat de moro que l'Estat Espanyol ha d'importar anualment durant 4 anys, com a conseqüència de l'acord CEE-EEUU.
- Reducció de preus d'intervenció i imposició d'una taxa addicional del 3%, en cas de superar-se el sostre abans esmentat. Aprox. 1,50 ptes/kg.
- Petits Productors de Cereals, exempts en qualsevol dels casos anteriors.

PROTEAGINOSES-OLEAGINOSES:

- 1,4 milions de tones de pipa de gira-sol l'Estat Espanyol.
- 4,5 milions de tones la colza a tota la CEE.
- 1,3 milions de tones la soia a tota la CEE.
- 3,5 milions de tones la CEE-12 en proteaginoses.

FRUITES I HORTALISSES:

- Instaauració de llindars de producció de fruites i hortalisses la intervenció. En cas de superar-se s'actuarà en disminució de preus base i compra per a la campanya següent.

VI:

- Disminució dels preus pagats per la CEE la D.V.O., amb l'objectiu de suprimir els 50 milions d'hectos de vi sobrant, fins l'any 1992.
- Concessió d'incentius per a l'arrencament de plantacions de vinya no productores de vins de qualitat, a fi i efecte de desincentivar els productors de vins de baixa qualitat.

OLI D'OLIVA:

- Limitació de les compres per part de la intervenció, als 4 darrers mesos de campanya (juliol-octubre). Supressió dels increments mensuals dels preus d'intervenció.

- Sostre de producció d'oli d'oliva en la CEE-12 amb dret a percebre l'ajuda a la producció, fixat en 1.350.000 tones anuals, des del 1988 fins al 1992. Les minoracions de l'ajuda quan se superi aquest sostre no afectaran els petits productors, que seran aquells que produeixen menys de 200 kg d'oli d'oliva per campanya.

LACTIS:

- Manteniment de les quotes lleteres fins el 31 de març de 1992.

CARN DE BOVI:

- Hi ha la proposta de la Comissió de la supressió de la prima variable per sacrifici i la prima per naixement de vedells. Es proposa igualment la introducció de llindars d'intervenció semblants als aplicats actualment per a la mantega. Aquest sistema permetrà a la Comissió de suspendre la intervenció, assegurant, per altres mitjans, la rendibilitat dels mercats i els ingressos (prima única generalitzada pels mascles).

CARN D'OVÍ:

- Establiment d'una prima única per ovella, amb un import que aniria minvant en el cas de superar-se el llindar de garantia màxima.

SUCRE:

- Manteniment de les quotes actuals per a les campanyes 1987/1988 a 1990/1991.

TABAC:

- Establiment d'una quantitat màxima de producció fixada en 350.000 tones durant un període de tres anys. En cas de sobrepassar-se, fixació de penalitzacions.

- Queda pendent l'establiment d'una política que fomenti una classe determinada de tabac, penalitzant les altres.

COTÓ:

- Manteniment de l'estabilitzador actual.

¿Com afecta i afectarà aquesta reforma de la PAC i les seves implicacions sectorials l'Estat Espanyol, i en concret Catalunya, País Valencià i Balears? .

a. En les produccions mediterrànies dinàmiques, d'entre les quals cal destacar totes les Fruïtes i Hortalisses, pensem que les perspectives de futur són bones, per tal com són cultius generalment de regadiu amb excel·lents rendiments i costos generalment inferiors a la CEE-10. No obstant això, caldrà superar alguns déficits importants en l'estructura comercial i de qualitat. Els cítrics experimentaran un gran impuls, malgrat la incidència de tercers països. La llibertat de circulació

exaltarà la renda de situació per a les produccions hortícoles, intensificant cada vegada més el cultiu i expansionant la utilització del plàstic i de l'hivernacle.

b. Quant a la vinya, s'ha d'anar a la producció de vins de qualitat concentrats en zones amb Denominació d'Origen i potenciant al màxim aquestes. Eliminació de les plantacions constituïdes per varietats autoritzades, reestructuració amb varietats recomanades i eliminació d'aquelles que produeixen vi exclusivament per a la intervenció.

c. Quant a la l'olivera, val a dir que el seu futur passa per la qualitat i l'establiment d'una taxa al consum de matèries grasses animals i vegetals, que disminueixi les diferències de preus entre l'oli d'oliva i altres olis vegetals comestibles. Les ajudes a la producció i al consum (aquesta darrera implantada a partir del 1991), afavoriran aquest fet.

d. En relació amb les fruites seques, llur potenciació passa per l'establiment d'una OCM exclusiva per a aquests productes, separant-los de la resta de fruites i hortalisses. Pensem que a Europa hi ha futur, sempre i quan hom els dediqui una certa atenció.

e. El fet de l'establiment de limitacions als cultius proteaginosos constitueix una errada històrica de la CEE que no és excedentària en aquests productes. És un fet cert que d'un temps ençà s'havia aconseguit d'introduir aquestes orientacions en les àrees de monocultiu cerealista, una mica per lluitar contra això i una altra per tenir una font de proteïnes que s'importaven de fora. Així doncs, aquesta disposició de la CEE en torna a donar un futur incert per a aquestes produccions.

f. Amb excepció de les grans ramaderies extensives del sud de l'Estat Espanyol i de les grans unitats de producció moderna en el sector de l'aviram i, en menor mesura, del bestiar porcí, les petites explotacions orientades a les produccions animals no disposen, de moment, de les mesures necessàries per al desenvolupament d'una ramaderia comparable, per dimensions i rendiment, a la mitjana de la resta de la Comunitat.

g. Quant als cereals i pel seu caràcter de producció inferior al consum i rendiments més baixos, no pensem que puguin afectar massa les mesures estabilitzadores proposades, encara que s'haurà d'anar molt en compte amb els increments de producció produïts per la utilització de llavors selectes que poden distorsionar una mica aquesta perspectiva actual. S'ha d'anar a una disminució de les importacions de matèries primeres destinades a l'alimentació del bestiar.

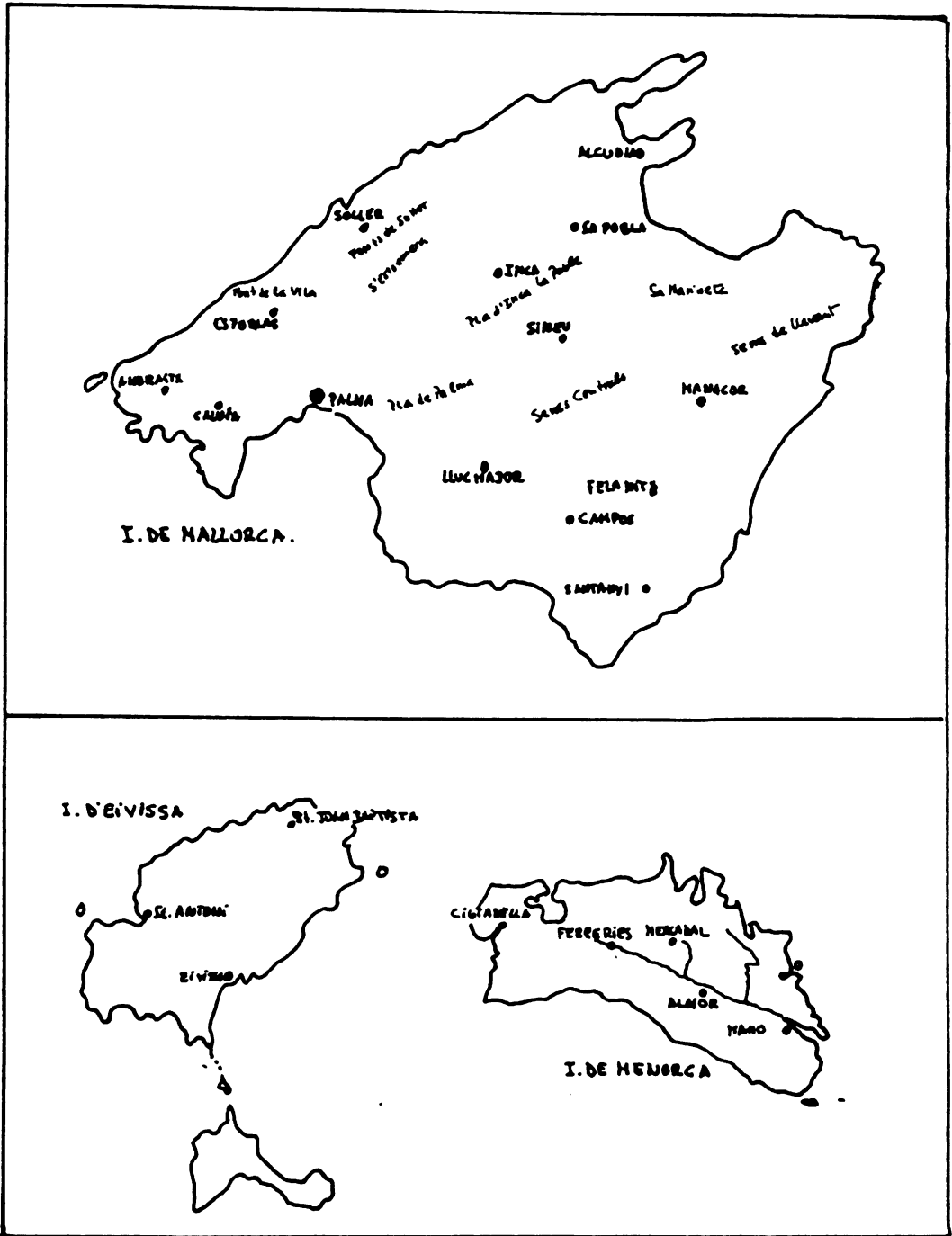
CATALUNYA I COMARQUES

COMUNITAT VALENCIANA I CONARQUES.

ILLES BALEARS

BIBLIOGRAFIA

- BANCO DE BILBAO: La Economía de Catalunya, hoy y mañana. 1983
- BANCO DE BILBAO: El Campo - Boletín de Información Agraria
núm 95 - Catalunya. 1983
núm 100 - Baleares. Macromagnitudes del Sector
Agrario. 1985
núm 103 - Comunidad Valenciana. 1986.
- COMISIÓN DE LAS COMUNIDADES EUROPEAS: Los Aspectos Agrícolas de la
Ampliación de la Comunidad a España y Portugal. 1986.
- COMISIÓN DE LAS COMUNIDADES EUROPEAS: Balance de las Medidas de
Control de los Mercados Agrícolas y Perspectivas de
la Política Agrícola Común. Comunicació de la
Comisión. 1987.
- COMISIÓN DE LAS COMUNIDADES EUROPEAS: L'Europe des Douze. Une
Communauté de 320.000.000 de Concitoyens. 1986.
- D.A.R.P.: La Renda Agrària de Catalunya. Macromagnituds. 1984-1985.
- LA TERRA: Política Agrària Comuna: 1988-1992. 15 de març de 1988.